I1 Množiny a relace

(zobrazení, funkce, rozklady a ekvivalence)

Množiny

- **množina** je soubor prvků a je jimi plně určena (konečnou mnu můžeme určit výčtem prvků, nekonečnou musíme jinak, např. prvky patří do mny, pokud vyhovují stanovené podmínce)
- nejsou uspořádané
- prvky v nich se nemohou opakovat
- pojmy: podmnožina, vlastní podmnožina, sjednocení, průnik, rozdíl, doplněk, (kartézský) součin, potenční množina (=mna včech podmnožin, $|2^A| = 2^{|A|}$)

Relace

- **relace** je podmna kartézského součinu
- může být n-ární
- **složení relací**
  - má smysl pouze u binárních
  - $R \subseteq A \times B, S \subseteq B \times C, S \circ R \subseteq A \times C$
- vlastnosti binárních relací
  - **reflexivní** = vždy (a, a)
  - **symetrická** = pokud (a, b), pak taky (b, a)
  - **antisymetrická** = pokud náleží (a, b) a (a != b), pak nenáleží (b, a)
  - **tranzitivní** = pokud (a, b) a (b, c), pak taky (a, c)
  - ekvivalence = ref, sym, tranz
  - (částečné) uspořádání = ref, antisym, tranz
  - kvaziuspořádání/předuspořádání = ref, tranz

Funkce a zobrazení

- **funkce** = **zobrazení** (termín funkce se více používá v matematice, obzvlášť pro zobrazení do číselných mn)
- **zobrazení** je relace (omezená dalšími podmínkami)
- zobrazení přiřazuje prvkům z jedné množiny prvky z druhé množiny
- **totální fce** z A do B = pro každé *a* existuje právě jedno *b*

- **parciální fce** z A do B = pro každé *a* existuje nejvýše jedno *b*
- vlastnosti
  - **injektivní** (prostá) = pro každé *b* existuje nejvýše jedno *a*
    - takovou funkci lze invertovat
  - **surjektivní** (na) = pro každé *b* existuje alespoň jedno *a* (pokrývá celou cílovou mn)
  - **bijektivní** = injektivní a surjektivní
    - takovou funkci lze použít jako jednoznačný převod mezi dvěma mnami

Rozklady a ekvivalence

- **rozklad** na M je množina podmnožin M taková, že
  - neobsahuje prázdnou mnu
  - množiny v ní obsažené nemají vzájemný průnik
  - sjednocení všech obsažených mn dá množinu M
- každá ekvivalence definuje rozklad a naopak
- značíme R_N = M/R

I2 Elementární kombinatorika

(variace, kombinace a permutace)

Variace

- uspořádané k-tice z n prvků
- buď při výběru prvku odebíráme ze zdrojové množiny (bez opak.), nebo ne (s opak.)
- **bez opak** $V_k(n) = \frac{n!}{(n-k)!}$
- **s opak** $V'_k(n) = n^k$

Permutace

- permutace (bez opak) na množině je skupina všech jejích prvků, uspořádaná v určitém pořadí
  - je to speciální případ variace bez opak., kdy vybereme všechny prvky
- permutace s opak. = máme podskupiny prvků, které jsou od sebe navzájem nerozlišitelné
- **bez opak** $P(n) = n!$
- **s opak** $P'(n_1, n_2, \ldots, n_k) = \frac{(n_1 + n_2 + \ldots + n_k)!}{n_1! \cdot n_2! \cdot \ldots \cdot n_k!}$
- **grupa permutací**
  - množina všech permutací na nějaké množině spolu s operací skládání tvoří nekomutativní grupu
  - zápis permutace tabulkou o dvou řádcích, nebo jako složení cyklů a/nebo transpozic (transpozice = cyklus délky 2)
  - permutace **sudá** = sudý počet transpozic, **lichá** analogicky
  - **skládání permutací** (jako skládání relací, operátorem „po“)
  - k = **řád permutace**, kdy f^k = identická permutace
  - **samodružný** prvek se zobrazí na sebe
  - **inverzní** permutace přehozením řádků tabulky
  - grupoid (uzav), pologrupa (+ asoc), monoid (+ neutr), grupa (+ inv)

Kombinace

- neuspořádané k-tice z n prvků

- **bez opak** $C_k(n) = \frac{n!}{k! \cdot (n-k)!} = \binom{n}{k}$
- **s opak** $C'_k(n) = \binom{n+k-1}{k}$
- **kombinační číslo** $\binom{n}{k} = \binom{n}{n-k}$
- **pascalův trojúhelník**
- **binomická věta** sloužící k výpočtu $(x+y)^n$

I3 Uspořádání

(relace uspořádání, uspořádané množiny a svazy, číselné obory)

Relace uspořádání

- **uspořádání** = reflexivní, antisymetrická, tranzitivní
- **předuspořádání** (kvazi-, polo-) = reflexivní, tranzitivní

Uspořádané množiny

- **uspořádaná množina** je dvojice (mna, relace usp.)
- uspořádaná mna se nazývá **řetězec** (= **lineárně uspořádaná** mna), když jsou každé dva prvky srovnatelné (na hasseovském diagramu skutečně vypadá jako řetězec)
- typy uspořádání
  - **po bodech** = klasicky dva prvky mezi sebou
  - **po složkách** = na součinu množin, prvek je menší nebo roven, pokud jeho první i druhá složka jsou menší nebo rovny
  - **lexikografické** = na součinu množin, větší váhu má první množina, pokud jsou prvky stejné, pak se postupuje na další množinu
- pojmy
  - **nejmenší** prvek = je menší nebo roven než každý prvek množiny = jediný a zároveň minimální (analogicky **největší**)
  - **minimální** prvek = neexistuje žádný menší prvek (analogicky **maximální**)
  - **dolní závora** podmnožiny = je menší nebo rovna než každý prvek podmnožiny (analogicky **horní závora**)
  - **infimum** podmnožiny = je největší dolní závora podmnožiny
- **hasseovský diagram**

Svazy

- **svaz** = uspořádaná mna, jejíž libovolná *dvouprvková* podmna má supremum a infimum
- svazové operace ^ (vybírá infimum ze dvou prvků), v (vybírá supremum ze dvou prvků), svaz značíme (A, ^, v)
- **podsvaz** = taková podmnožina svazu, která je také uzavřená na svazové operace ^, v
- **úplný svaz** = libovolná podmna má supremum a infimum
- postřehy

- pokud je mna konečná a neprázdná, pojmy svaz a úplný svaz splývají
- každý úplný svaz má nejmenší a největší prvek
- každá lineárně uspořádaná mna je svaz (např. (N, <=) - je svaz, ale není úplný, neexistuje sup N)

Číselné obory

- **přirozená čísla**
  - definice pomocí množin 0 = {}, 1 = {{}}, 2 = {{}, {{}}}, 3 = {{}, {{}}, {{}, {{}}}}
- **celá čísla**
  - definujeme relaci (a, b) ~ (c, d) <=> a + d = c + b
  - 0 = [(0, 0)] = [(1, 1)] = …
  - 1 = [(1, 0)] = [(2, 1)] = …
  - -1 = [(0, 1)] = [(1, 2)] = …
- **racionální čísla**
  - definujeme relaci (a, b) tak, že značí zlomek a/b
  - (1, 1) = 1, (1, 2) = ½
- **reálná čísla**
  - složité, je nutné definovat uspořádání na Z a Q a pak využít řezů Q
- **komplexní čísla**
  - mna dvojic reálných čísel
  - číslo (0, 1) označíme ***i***, $i^2 = -1$
  - sčítání po složkách, násobení normálně roznásobit jako kdyby *i* byla proměnná
  - tvar z = a + bi (a = reálná část, b = imaginární část)

I4 Pravděpodobnost a statistika

(klasická a podmíněná pravděpodobnost, distribuční funkce a rozdělení náhodných veličin, výpočet střední hodnoty, rozptylu a kovariance)

Základy

- **pravděpodobnost** = číslo <0; 1>, které je mírou očekávanosti výskytu jevu
- **statistika** = zpracování číselných dat o nějakém souboru objektů
- **Ω** = **základní prostor**, množina všech možných výsledků, její prvky **ω** představují jednotlivé možné výsledky, **elementární jevy**
- **Δ** = **jevové pole**, systém podmnožin základního prostoru uzavřený na průnik, sjednocení a rozdíl
- jednotlivé množiny A ∈ Δ nazýváme **náhodné jevy**
- pojmy: jistý jev, nemožný jev, společné nastoupení jevů, nastoupení alespoň jednoho z jevů, neslučitelné jevy, jev A má za důsledek jev B, opačný jev
- **pravděpodobnostní fce** P(A) … pravděpodobnost jevu A
  - nezáporná, pro neslučitelné jevy se dá sčítat, pst jistého jevu je 1, pst opačného jevu je 1 – P(A)

Klasická pravděpodobnost

- je **pravděpodobnostní prostor** (Ω, Δ, P) s pravděpodobnostní fcí P: Δ → R
- $P(A)=\frac{|A|}{|\Omega|}$
- pozn. **geometrická pst** $P(A)=\frac{vol\,A}{vol\,\Omega}$

Podmíněná pravděpodobnost

- pst jevu za určité podmínky
- $P(A|H)=\frac{P(A\cap H)}{P(H)}$
- **Bayesův vzorec** $P(A|B)=\frac{P(B|A)\cdot P(A)}{P(B)}$
  - využíváme, pokud chceme P(A|B) a známe P(B|A)

Distribuční funkce a rozdělení náhodných veličin

- **náhodná veličina** = proměnná, jejíž hodnota je určena výsledkem náhodného pokusu
  - jednoznačně určena rozdělením pravděpodobnosti, ale to je často nepřehledné, tak se charakterizuje veličinami jako střední hodnota, rozptyl, medián...
  - **spojitá** nebo **diskrétní**, pak má taky spojitou (resp. diskrétní) hustotu a distribuční fci
- **hustota pravděpodobnosti f(x)** = fce, která přiřazuje pravděpodobnost elementárním jevům
- **distribuční fce F(x)** = P(X <= x)
  - diskrétní $F(t)=\sum_{x_i \le t} f(x_i)$
  - spojitá $F(t)=\int_{-\infty}^{t} f(x)dx$
- **rozdělení náhodných veličin**
  - diskrétní
    - degenerované = jistý jeden výsledek
    - alternativní = pouze dva možné výsledky (např. hod korunou)
    - binomické = diskrétní Gaussova křivka
    - Poissonovo = aproximuje binomická rozložení
  - spojitá
    - rovnoměrné = všechny jevy stejná pst
    - exponenciální = exponenciálně klesá
    - normální (Gaussovo) = jako binomické pro velké n

Výpočet střední hodnoty, rozptylu a kovariance (náhodné veličiny)

- **střední hodnota** $EX=\sum_i x_i \cdot f(x_i)$ $EX=\int_{-\infty}^{\infty} x \cdot f(x)dx$
- **rozptyl** $DX = E((X - EX)^2)$ … **směrodatná odchylka** = odmocnina z rozptylu
- **kovariance** = síla lineární závislosti dvou n.v.: $cov(X, Y) = E(XY) - E(X)E(Y)$
- **medián** = dělí n.v. na dvě stejně pravděpodobné poloviny
- **modus** = elementární jev s největší pravděpodobností

I5 Výroková logika

(syntax, sémantika, odvozovací systém výrokové logiky, důkazy ve výrokové logice, pravdivost a dokazatelnost logických formulí, rezoluce)

Obecně, syntax, sématika

- **logika** se zabývá správností usuzování; předpoklady → závěr
  - **neformální** (selský rozum)
  - **formální**
    - **dvouhodnotová** vs. **vícehodnotová**
    - **extenzionální** vs. **intenzionální**
    - **klasická logika** = dvouhodnotová extenzionální
      - **výroková** = logické spojky *a*, *nebo*, *pak*, ...
      - **predikátová** = přidává kvantifikátory *každý*, *alespoň jeden*
- **syntax**
  - **jednoduché** (neobsahují log. spojku) a **složené** (obsahují) výroky
  - disjunkce, konjunkce, implikace, ekvivalence, Shefferova (NAND), Peircova (NOR)
  - **abeceda**: výrokové symboly, symboly pro spojky, pomocné symboly (závorky)
  - **gramatika**
    - každý výrokový symbol je s.u.f. (správně utvořená formule)
    - negace s.u.f. je s.u.f.
    - (A) v (B), (A) <=> (b), apod. jsou s.u.f. pokud A i B jsou s.u.f.
- **sémantika**
  - **interpretace** (pravdivostní ohodnocení) přiřazuje hodnoty atomickým formulím
  - **valuace** rozšiřuje interpretaci na všechny formule dle pravidel výrokových spojek
  - **tautologie** je splňována každou interpretací, **kontradikce** žádnou
  - **splnitelná** formule alespoň jednou interpretací, tyto nazýváme **modely formule**
  - **množina formulí**, **model množiny** = interpretace, kterou všechny formule splňují
  - pokud formule A logicky vyplývá z množiny T, píšeme **T ⊢ A**
  - ohodnocení výroků **tabulkovou metodou**

Odvozovací systém výrokové logiky

- **formální systém výrokové logiky** musí splnit tyto požadavky:
  - **korektnost (bezespornost)** (vždy) = nelze odvodit tvrzení a zároveň jeho negaci
  - **úplný** = přidáme-li neodvoditelnou s.u.f. k systému, stane se sporným
  - **rozhodnutelný** = existuje algoritmus pro ověření dokazatelnosti každé s.u.f.
  - **nezávislost axiomů** = odvoditelný lze vypustit
- pravidlo **modus ponens** (**MP**) $\frac{A.\ A \Rightarrow B}{B}$

Důkazy ve výrokové logice

- **důkaz** = konečná posloupnost s.u.f (kroků důkazu), každá je buď axiomem nebo byla odvozena pomocí některého pravidla odvození z předcházejících s.u.f.
- formule je **dokazatelná** (= **teorém** v systému S), jestliže v daném S existuje její důkaz

Pravdivost a dokazatelnost logických formulí

- **pravdivost** je dána sémantikou
- **dokazatelnost** je dána syntaxí (je pravda, pokud k ní existuje důkaz)

Rezoluce

- **rezoluce** = systém pro strojové dokazování, založený na **vyvracení**
- **klauzule** = mna literálů, v DNF … (a ∨ b ∨ c)
- **formule** = mna klauzulí, v KNF … (a ∨ b ∨ c) ∧ (¬a)
- **rezoluční pravidlo** = $C_1 = \{p\} \cup C'_1 ; C_2 = \{\neg p\} \cup C'_2 ; rezolventa\ C = C'_1 \cup C'_2$
- **rezoluční důkaz** = posloupnost rezolučních kroků; sjednotíme všechny předpoklady, formuli T ∧ ¬A převedeme do KNF; pokud odvodíme {}, tak platí A (protože neplatí ¬A)
  - **začneme s cílem**, rezolvujeme
  - **lineární** = k výsledku vždy zprava připojujeme předtím odvozenou klauzuli (úplná)
  - **lineární vstupní (LI)** = zprava nepřipojujeme mezivýsledky (úplná pro Hornovy klauzule)
  - **LD** = uspořádané klauzule, při rezoluci vkládáme na místo rezolventy
  - **SLD** = LI se selekčním pravidlem – vybírá literál pro rezoluci (v Prologu nejlevější)
- **Hornovy klauzule** = **fakta** (jeden pozitivní literál), **pravidla** (jeden pozitivní, a 1 až * negativních), **cíl** (1 až * negativních)

I6 Predikátová logika prvního řádu

(syntax, sémantika, prenexace, skolemizace, unifikace, rezoluce)

Obecně, syntax, sémantika

- syntax
  - **predikát** (značíme P, Q, …) = n-ární relace, vyjadřuje vlastnosti a vztahy objektů
  - **konstanta** (značíme a, b, …) = prvek předem specifikované mny = domény
  - **proměnná** (značíme x, y, …) = „zástupce“, může nabývat libovolných hodnot z domény
    - x je **vázaná** pokud existuje podformule obsahující x a začíná ∀x nebo ∃x, jinak je **volná**
  - **funkce** (značíme f(...), g(...), …) reprezentují složená jména objektů, f: $D^n \rightarrow D$
  - **kvantifikátory** – **univerzální** (**obecný**) **∀x** P(x), **existenční ∃x** P(x)
  - **term** = výraz složený z funkcí, konstant a proměnných
  - **atomická formule** = P(term, term, …) **|** $term_1 = term_2$
  - **formule** = at. formule A **|** ¬A **|** (A v B), (A => B), … **|** ∀x A, ∃x A
  - **uzavřená** formule neobsahuje volné výskyty proměnných
  - **otevřená** formule neobsahuje kvantifikátory
  - **substituce** – mna např. {x/f(y), y/6, z/a}; jiný př. A = ∃x P(x, y); A(y/2) = ∃x P(x, 2)
    - **pouze volnou proměnnou** za: proměnnou (ale aby nedošlo k vazbě), konstantu, funkci
    - v rámci jedné substituce paralelně, při **kompozici substitucí** postupně (tranzitivně)
- **sémantika**
  - **interpretace** = struktura I obsahující: doménu, definice všech funkcí, definice relací všech predikátů
  - **valuace** = přiřazení konkrétních hodnot proměnným
  - formule je **pravdivá** v *interpretaci* I, je-li splněna pro každou *valuaci*
    - **tautologie** = pravdivá v každé interpretaci; analogicky def. **splnitelná**, **kontradikce**

Prenexace

- **prenexová normální forma** převádí libovolnou (uzavřenou) formuli do tvaru, kde jsou všechny kvantifikátory na začátku a následuje otevřené (= bez kvantifikátorů) jádro v KNF nebo DNF
  - eliminovat zbytečné kvantifikátory
  - přejmenovat proměnné, aby u každého kvantifikátoru byla jiná

- eliminovat všechny spojky různé od ∧, ∨
- přesunout negaci dovnitř, kvantifikátory doleva
- převést jádro do KNF nebo DNF

Skolemizace

- **Skolemova normální forma** je prenexová NF, ve které jsou pouze univerzální kvantifikátory
  - převést do KNF PNF
  - odstranit existenční kvantifikátory – nahradit Skolemovými funkcemi
    $\forall x_1 \forall x_2 ... \exists y\, P(x_1, x_2, y) \quad \rightarrow \quad \forall x_1 \forall x_2 P(x_1, x_2, f(x_1, x_2, ...))$

Unifikace

- subst. Φ je **unifikátorem** mny S = {E_1, E_2, …}, pokud $E_1\Phi = E_2\Phi = \ldots$, tedy S Φ má 1 prvek
- z **nejobecnějšího unifikátoru (mgu)** mny S můžeme substitucí vytvořit každý jiný unifikátor

Rezoluce

- pro strojové zpracování, založená na vyvracení, formule ve Skolemově NF, nepíšeme kvant.
- **literály** představují atomické formule a jejich negace
- **klauzule** = disjunkce literálů; **formule** = konjunkce klauzulí
- rezoluční pravidlo
  - klauzule C_1, C_2 bez společných proměnných (přejmenovat)
  - $C_1 = C'_1 \cup P(x_1), ..., P(x_n); C_2 = C'_2 \cup P(y_1), ..., P(y_m)$
  - je-li Φ mgu $\{P(x_1), ..., P(x_n), P(y_1), ..., P(y_m)\}$, rezolventou C_1 a C_2 je $C'_1\Phi \cup C'_2\Phi$
  - př. rezolvujeme $\{P(x, y), \neg R(x)\}, \{\neg P(a, b)\}$
    - mgu $(\{P(x, y), P(a, b)\}) = \{x/a, y/b\}$
    - aplikací mgu na zbytek první klauzule dostáváme rezolventu $\{\neg R(a)\}$
- stejně jako ve výrokové logice je **korektní** a **úplná**
- lze využít všechny druhy zjemnění: **vstupní**, **lineární vstupní**, **LD**, **SLD**

I7 Prolog

(SLD-rezoluce, SLD-stromy, výpočetní mechanizmus Prologu, základy programování v Prologu)

- **Prolog** je deklarativní – neříkáme jak se dobrat k výsledku, pouze řekneme co ověřit, vložíme pravidla a přesný postup výpočtu necháme na Prologu
- **Hornovy klauzule** – vždy max. 1 pozitivní literál
  - **fakta** (jeden pozitivní literál)
  - **pravidla** (jeden pozitivní, a 1 až * negativních)
  - **cíl** (1 až * negativních)
- rezoluce **lineární**, **lineární vstupní**, **LD**, **SLD**

SLD-rezoluce

- LI se selekčním pravidlem (vybere literál, na kterém chceme rezolvovat, v Prologu nejlevější)
- úplná pro Hornovy klauzule
- **algoritmus**
  - vybereme z cílové klauzule literál, na kterém chceme rezolvovat
  - najdeme vstupní klauzuli, která obsahuje pozitivní literál takový, aby se dal unifikovat s ⬆
  - unifikujeme a rezolvujeme, na výsledku rezoluce opakujeme první krok
  - pokud rezolucí získáme prázdnou klauzuli, víme, že **platí negace cílové klauzule**

SLD-stromy

- **SLD-strom** reprezentuje mechanizmus výpočtu pomocí SLD-rezoluce
  - v kořeni je **cílová klauzule**
  - z každého uzlu vedou **hrany**, jedna pro každou klauzuli, se kterou je možné (na prvním literálu) rezolvovat; hrany se obvykle popisují číslem klauzule (a mnou mgu)

Výpočetní mechanizmus Prologu

- Prolog je založen na predikátové logice prvního řádu, zaměřuje se na SLD-rezoluci
- Prolog se po **nejlevější větvi** zanořuje do hloubky, pokud skončí neúspěchem, vrací se nahoru a zkouší další větve
- zadáním **;** po úspěšném vyhodnocení vynutíme backtracking a hledání alternativní cesty
- Prologu záleží na pořadí klauzulí, není úplný, může se **zacyklit** (raději dát **fakta na začátek**)

Základy programování v Prologu

- základ prologu je **databáze klauzulí** (fakta a pravidla), nad kterými je možno klást **dotazy formou tvrzení**, Prolog vyhodnotí jejich pravdivost
- **syntax**
  - **termy – datové objekty**
    - **konstanty** = **celá čísla**, **desetinná čísla**, **atomy** (textové řetězce apod.)
    - **proměnné** (N, VYSLEDEK, ...)
    - **složené termy** = **funktor** (jméno, arita), **argumenty** (bod(X, Y, Z), …)
  - **program**
    - mna programových klauzulí
    - proměnné v lokální klauzuli
    - **pravidla**: **q:- r, s, t.**
      - **syn(A,B):- rodic(B, A), muz(A).**
    - **fakta**: **r.**
      - **divka(monika).**
    - **cíle**: **?- q.**
- **poznámky**
  - seznamy definovány induktivně, [] prázdný seznam
  - základními přístupy jsou unifikace a rekurze
  - anonymní proměnná _ když není podstatná: je_dite(X):- dite(X, _).

I8 Důkazy programů

(dokazování vlastností progamů, induktivní metody, invarianty cyklů)

Dokazování vlastností programů

- **pojmy**
  - **In** = mna vstupních dat
  - **Out** = mna výstupních dat
  - **A: In** → **Out** = algoritmus
  - **φ: In** → **Bool** = vstupní podmínka (z In vybírá hodnoty povolené jako vstup algoritmu)
  - **ψ: In** × **Out** → **Bool** = výstupní podmínka (zda daný y ∈ Out je výstup pro daný x ∈ In)
- dokazujeme, že algoritmus je
  - **konvergentní** vzhledem k φ = zastaví pro každé x, pro které je φ(x) = true
  - **parciálně korektní** vzhledem k φ, ψ = pokud pro každé x, pro které je φ(x) = true, platí ψ(x, A(x)) = true (pokud algoritmus nezastaví, není to na překážku parciální korektnosti)
  - **totálně korektní** vzhledem k φ, ψ = konvergentní vzhledem k φ a parciálně korektní vzhledem k φ, ψ
- dokazování bývá jednodušší pro funkcionální paradigma, protože funkce nemají vedlejší účinky na stav programu
- při větvení programu se často větví i důkaz (dokazuje se zvlášť pro každou větev)
- většinou dokazujeme **totální korektnost** = dokážeme konvergentnost a parciální korektnost

Induktivní metody

- **indukce**
  - **indukční báze (IB)** – dokážeme platnost dokazovaného tvrzení pro nějaký argument
  - **indukční krok (IK)** – předpokládáme platnost tvrzení pro nějaký vstup n, dokazujeme pro jiný (nejčastěji n+1, n-1, …). IK s IB takto „pokryjí důkazem“ všechny požadované vstupy.
- **fixace parametru**
  - pokud má program více parametrů a jeden z nich se v průběhu počítání nemění, můžeme jej zafixovat = prohlásit za libovolný, ale neměnný. Důkaz vedeme indukcí, musí platit pro jakoukoliv hodnotu fixního parametru.
- **indukce k součtu parametrů**
  - použijeme např. když máme více parametrů, které se postupně zmenšují, ale pokaždé jiný z nich (a chceme třeba dokázat konvergentnost)

- **zesílení dokazovaného tvrzení**
  - dokazujeme silnější tvrzení než požadované (nejlépe když požadované tvrzení triviálně vyplývá z toho silnějšího)
  - při důkazu indukcí někdy chceme mít dostatečně silný předpoklad (tedy musíme zesílit i bázi a krok), aby tvrzení šlo jednodušeji dokázat

Invarianty cyklů

- **mezilehlá podmínka** = tvrzení, jehož platnost v určitém místě programu dokážeme a pak nám pomůže s dokázáním jiné mezilehlé podmínky, invariantu cyklu nebo výstupní podmínky
- invariant cyklu = mezilehlá podmínka umístěná v cyklu
  - z předpokladů platících před cyklem dokážeme, že platí v prvním běhu
  - dokážeme, že je-li splněn invariant a cyklus se provede, potom invariant opět platí
  - dokážeme, že je-li splněn invariant a cyklus skončí, potom je splněna mezilehlá podmínka za cyklem nebo výstupní podmínka algoritmu

I9 Rekurze

(rekurzivní definice funkcí, funkce vyššího řádu, částečná aplikace, curryfikace, definice funkcí rekurzivně a pomocí kombinátorů, definice vyšších funkcí bez použití formálních parametrů)

Rekurzivní definice funkce

- rekurze nastává, když funkce volá sama sebe (s jinými parametry, jinak by cyklila)
  - **přímá** = fce volá přímo sama sebe (př. faktoriál)
  - **nepřímá** = dvě nebo více fcí se střídavě volají navzájem (př. even – odd)

Funkce vyšších řádů, částečná aplikace, curryfikace

- **funkce vyšších řádů** jsou funkce, jejichž argument nebo výsledek může být zase funkce
- některé jazyky pohlížejí na funkce vyšších řádů jako na unární fce, které vracejí opět funkci
- vyšší funkce provádějí **částečnou aplikaci** (aplikují se pouze na první argument) a **vracejí funkci** s aritou o 1 nižší
- **curryfikace** je převod nižších funkcí (které mají za argument dvojice) na vyšší
  - fce **curry** převádí na funkci vyššího řádu (= na částečnou aplikaci)
    curry :: ((a, b) → c) → a → b → c
  - fce **uncurry** převádí na funkci nižšího řádu (= fce bere dvojici)
    uncurry :: (a → b → c) → (a, b) → c
  - mějme fce: add :: Int → Int → Int add' :: (Int, Int) → Int
    pak platí: curry add' = add uncurry add = add'

Definice funkce rekurzivně a pomocí kombinátorů

- krom přímé rekurze lze využít **kombinátorů**, které mohou samy v sobě rekurzi obsahovat
- příkladem kombinátorů s rekurzí mohou být funkce **foldl**, **foldr**
  - **foldr :: (b → a → a) → a → [b] → a** bere následující parametry:
    - funkci *(b → a → a)*, která se vždy aplikuje na mezivýsledek a další prvek seznamu
    - počáteční hodnotu *a*, která bude tvořit mezivýsledek před aplikací fce na první prvek
    - seznam *[b]*, na který se má aplikovat
    - vrací hodnotu mezivýsledku po aplikaci fce na všechny prvky seznamu
    - rekurzi obsahuje v tom smyslu, že po spočtení mezivýsledku volá sama sebe na seznam zkrácení o jeden prvek

Definice vyšších funkcí bez použití formálních parametrů

- vyšší funkce lze často **definovat pomocí jiných funkcí** tak, že lze vynechat formální parametry – jednodušší a přehlednější zápis
- např. definice funkce zip pomocí zipWith
  - zip s t = zipWith (,) s t je ekvivalentní s definicí zip = zipWith (,)
- tomuto principu se říká **η-redukce** (eta redukce)
  - vychází z **principu extenzionality**: jestliže platí f x = g x pro všechna x ze sjednocení def. oborů fcí f a g, pak f = g

I10 Vyhodnocování výrazů

(pořadí vyhodnocování, striktní a normální redukce, líná redukce, efektivita, nekonečné datové struktury, definice funkcí nad nekonečnými datovými strukturami)

Pořadí vyhodnocování

- programovací jazyky mají stanovené **pořadí vyhodnocování jazykových konstrukcí**
- typicky může vypadat takto: **skládání funkcí** > indexování v seznamu > **matematika** (umocnění > multiplikativní op. > aditivní op.) > přidání prvku a spojování seznamů > **relační operátory** > logická **konjunkce** > logická **disjunkce**

Striktní, normální a líná redukce

- **redukční krok** = úprava výrazu, kdy se některý z podvýrazů nahradí pravou stranou definice funkce, nebo vyčíslíme jednoduchou operaci aplikovanou na jednoduché argumenty
- **redukční strategie** = pravidlo, které pro každý výraz jednoznačně určuje následující redukční krok (tj. určuje, který podvýraz se bude redukovat jako první)
- **striktní** redukční strategie = **nejprve vyhodnocujeme argumenty**
  - postupujeme zevnitř
  - argumenty **vyhodnocujeme právě jednou**
  - v imperativních jazycích odpovídá **volání hodnotou**
- **normální** redukční strategie = **nejprve redukujeme (nahrazujeme pravou stranou def.)**
  - postupujeme z vnějšku
  - argumenty **vyhodnocujeme i víckrát** – tolikrát, kolikrát na to při výpočtu dojde
  - je **efektivně normalizující** – nezacyklí se, pokud nemusí
  - v imperativních jazycích odpovídá **volání jménem**
- **líná** redukční strategie = **nevyhodnocujeme to, co nemusíme**
  - **modifikace normální** redukční strategie, je taky **efektivně normalizující**
  - využívá toho, že funkcionální jazyky jsou **referenčně transparentní** (výraz se vyhodnotí vždy stejně, lze se vyhnout jeho opakovanému vyhodnocování)
  - argumenty **vyhodnocujeme nejvýše jednou**
  - je možné pracovat s **nekonečnými datovými strukturami**
  - v jazycích s vedlejšími efekty by líné vyhodn. způsobilo nepřehledné chování programu
    - ale operátory && a || se ve většině imperativních jazyků chovají líně

Efektivita

- **normální** redukce je efektivně normalizující = necyklí, když nemusí
- **striktní** redukce je efektivnější než normální (vyhodnocuje argumenty právě jednou), ale může se zacyklit
- **líná** redukce je efektivnější než normální (vyhodnocuje argumenty nejvýše jednou), ale vyžaduje referenční transparentnost jazyka

Nekonečné datové struktury a definice funkcí nad nimi

- líná redukce umožňuje pracovat s funkcemi, které jsou definovány na **nedefinovaných argumentech** (např. fce const x y = x, volání const 1 (1/0))
- nedefinovaným podvýrazem jsou také **nekonečné datové struktury** (fce ones = 1 : ones)
- často se jedná o nekonečné seznamy – seznamový konstruktor : nevyhodnocuje argumenty, dokud nemusí, při práci s nekonečným seznamem vyhodnotí jen tolik, kolik je potřeba
- imperativní jazyky jako Python a Ruby umožňují definici nekonečných d. s. pomocí klíčového slova **yield**, které slouží jako „vícenásobný return“
- intuitivní omezení při práci s nekonečnými datovými strukturami
  - prvky čteme z jedné strany a postupně
  - nesmíme provést operaci, která si vyžádá všechny prvky seznamu

I11 Regulární jazyky

(regulární jazyky, způsoby jejich reprezentace, vlastnosti regulárních jazyků, vztah mezi konečnými automaty a regulárními jazyky)

Regulární jazyky a způsoby jejich reprezentace

- **abeceda** = libovolná konečná mna znaků (písmen, symbolů)
- **slovo** nad abecedou Σ = libovolná konečná posloupnost znaků této abecedy
- **jazyk** nad abecedou Σ = libovolná množina slov nad Σ
- **regulární jazyk** má tyto **způsoby reprezentace**:
  - je generován **regulární gramatikou**
  - je akceptován **konečným automatem** (deterministickým nebo nedeterministickým)
  - je popsatelný **regulárním výrazem**
- **obecně** – **gramatika** G je **čtveřice (N, Σ, P, S)**, kde:
  - N je neprázdná konečná mna neterminálů
  - Σ je mna terminálů (N ∪ Σ = V, mna všech symbolů gramatiky)
  - P ⊆ V*NV* x V* je množina pravidel
  - S ∈ N je počáteční neterminál
- **regulární gramatika** má každé pravidlo ve tvaru **A** → **aB** nebo **A** → **a** s výjimkou **S** → **ε**, pokud se **S nevyskytuje na pravé straně** žádného pravidla
- **konečný automat** M je **pětice (Q, Σ, δ, q_0, F)**, kde
  - Q je neprázdná konečná mna **stavů**
  - Σ konečná mna vstupních symbolů = **vstupní abeceda**
  - δ: Q x Σ → Q je parciální **přechodová funkce** (δ: Q x Σ → 2^Q totální v případě nedeterm.)
  - q_0 ∈ Q je **počáteční stav**
  - F ⊆ F je mna **koncových stavů**
  - pozn.: rozšířená přechodová funkce – pro celá slova
- **regulární výraz** nad abecedou Σ
  - **ε**, Ø a **a** pro každé a ∈ Σ jsou reg. výrazy nad Σ
  - jsou-li E, F reg. výrazy nad Σ, pak taky **(E.F)**, **(E+F)**, a **(E*)** jsou reg. výrazy nad Σ
  - každý reg. výraz vznikne po konečném počtu aplikací prvních dvou kroků
  - pozn.: Kleeneho věta: jazyk je rozpoznatelný kon. aut. <=> je popsatelný reg. výrazem

- **Chomského hierarchie**: 0 frázové, 1 kontextové, 2 bezkontextové, 3 regulární
- **pumping lemma** slouží k důkazu **neregularity** jazyka
  - pro libovolné $n \in \mathbb{N}$ (vybírá nepřítel)
  - existuje takové $w \in L$, délky alespoň n, pro které platí (vybírám já)
  - při libovolném rozdělení slova w na tři části x, y, z takovém, že $|xy| < n$ a $y \neq \varepsilon$ (nepřítel)
  - existuje alespoň jedno $i \in N0$ takové, že $xy^iz \notin L$ (já)
- **Myhill-Nerodova věta** je nutnou a **postačující podmínkou** pro regularitu jazyka
  - M-N věta říká, že tato tvrzení jsou ekvivalentní:
    - L je rozpoznatelný konečným automatem
    - L je sjednocením některých tříd rozkladu určeného pravou kong. na Σ^* s koneč. indexem
    - relace $\sim_L$ má konečný index
  - **pravá kongruence** ~ je ekvivalence, pro níž platí $u \sim v \Rightarrow uw \sim vw$
    - index ~ je počet tříd rozkladu $\Sigma^*/\sim$ (může být nekonečně mnoho)
  - **prefixová ekvivalence** $\sim_L$ je ekvivalence $u \sim_L v \Leftrightarrow (uw \in L \Leftrightarrow vw \in L)$

Vlastnosti regulárních jazyků

- třída reg. jazyků je **uzavřena na**: sjednocení, průnik, rozdíl, **doplňek**, zřetězení, iteraci, pozitivní iteraci, **reverzi**
- **rozhodnutelné problémy** pro třídu reg. jazyků: ekvivalence, inkluze, příslušnost, prázdnost, univerzalita, konečnost

Vztah mezi konečnými automaty a regulárními jazyky

- třída jazyků generována **reg. gramatikami =** třída jazyků rozpoznávána **konečnými aut.**
- regulární gramatika → konečný automat
  - neterminály → stavy
  - pro každé pravidlo A → aB přidáme B do (A, a)
  - pro pravidla C → a zavedeme spec. stav q_f, který přidáme do (C, a)
  - poč. stav S, konc. stav q_f (+ S, pokud G obsahuje S → ε)
- konečný automat → regulární gramatika
  - stavy → neterminály
  - přechodová fce → pravidla
  - taková G může mít S → ε a S na pravé straně, ale lze zkonstruovat ekvivalentní reg. gr.

I12 Konečné automaty

definice, konstrukce konečného automatu, minimalizace konečného automatu, převod nedeterministického konečného automatu na deterministický automat)

Definice, konstrukce

- **konečný automat** M je **pětice (Q, Σ, δ, q_0, F)**, kde
  - Q je neprázdná konečná mna **stavů**
  - Σ konečná mna vstupních symbolů = **vstupní abeceda**
  - δ: Q x Σ → Q je parciální **přechodová funkce** (δ: Q x Σ → 2^Q totální v případě nedeterm.)
  - q_0 ∈ Q je **počáteční stav**
  - F ⊆ F je mna **koncových stavů**
- **deterministický** (max. jeden přechod pro dvojici ($q_?$, a))**, nedeterministický** (více přechodů)
- **rozšířená přechodová funkce** δ: Q x Σ* → Q definována induktivně pro celá slova
- **jazyk akceptovaný automatem** L(M) = slova, pod kterými přejde z počátečního do jednoho z koncových stavů
- **konstrukce a vyjádření**:
  - **uspořádanou pěticí**
  - **tabulkou** (řádky – stavy; sloupce – znaky; v buňkách stavy, kam přejde)
  - **přechodovým grafem** (uzly – stavy, hrany – znaky)
  - výpočetním stromem (nejednoznačný a škaredý, raději nezmiňovat)
- **synchronní paralelní kompozice** = průnik, sjednocení, rozdíl
  - nutné automaty s totální přechodovou fcí
  - sloupce – stavy jednoho automatu, řádky – stavy druhého automatu, přechody simultánně
  - koncové stavy jsou pak průnik, sjednocení, rozdíl koncových stavů obou automatů
- **automat pro komplement**
  - nutný automat s totální přechodovou fcí
  - prohodíme koncové stavy s nekoncovými

Minimalizace

- minimální konečný automat = s nejmenším počtem stavů, který rozpoznává daný jazyk L
- z M-N věty: počet stavů minimálního automatu pro L je roven indexu $\sim_L$

    - minimální FA pro jazyk L je určen jednoznačně až na isomorfismus (přejmenování stavů)
- odstranit **nedosažitelné stavy** = stavy, do kterých se výpočet nikdy nedostane
- ztotožnit navzájem **ekvivalentní stavy** = pokud se z nich dostaneme do akceptujících stavů pod shodnými množinami slov
- **algoritmus**
    - převedeme na **totální** (přidáním stavu N, „žumpy“)
    - řádky – stavy rozdělené do skupin, sloupce – znaky abecedy, buňky – čísla skupin
    - stavy rozdělíme do **skupin** označených římskými číslicemi (v prvním kroku 2 skupiny – **koncové a ostatní**); do tabulky zapisujeme, **do jaké skupiny se přechází** z daného stavu
    - v dalších krocích vytváříme nové skupiny tak dlouho, dokud všechny **stavy ve skupině nemají shodné přechody** (shodně vyplněný řádek)
    - skupiny prohlásíme za stavy minimálního automatu (má totální přechodovou fci)

Převod nedeterministického na deterministický

- **algoritmus**
    - řádky – mny stavů, sloupce – znaky abecedy, buňky – mny stavů
    - začínáme počátečním stavem – do tabulky napíšeme, do jakých stavů se z něj dostaneme pod daným znakem
    - pokud ještě není v hlavičce tabulky některý ze stavů nebo některá z množin stavů, které se vyskytují v buňkách tabulky, **zapíšeme je do hlavičky nového řádku**
    - **rekurzivně vyplňujeme** tabulku
    - pro množiny stavů se do tabulky vyplňuje **sjednocení** všech stavů, do kterých se lze dostat ze stavů v dané množině
    - po vyplnění celé tabulky přejmenujeme stavy (**z množin uděláme jeden nový stav**), tj. co řádek, to stav
    - koncové stavy jsou všechny mny, které obsahují **alespoň jeden koncový stav** původního automatu
    - výsledný automat má totální přechodovou fci

I13 Bezkontextové jazyky

(definice, vlastnosti, způsoby jejich reprezentace, konstrukce bezkontextové gramatiky a zásobníkových automatů, normální formy bezkontextových jazyků, použití lematu o vkládání pro bezkontextové jazyky, uzávěrové vlastnosti bezkontextových jazyků)

Definice, vlastnosti, způsoby reprezentace, konstrukce CFG a PDA

- **jazyk** je bezkontextový, pokud existuje bezkontextová gramatika, která jej generuje
- CFL reprezentujeme **bezkontextovou gramatikou** nebo **zásobníkovým automatem**
- **obecně** – **gramatika** G je **čtveřice (N, Σ, P, S)**, kde:
  - N je neprázdná konečná mna neterminálů
  - Σ je mna terminálů (N ∪ Σ = V, mna všech symbolů gramatiky)
  - P ⊆ V*NV* x V* je množina pravidel
  - S ∈ N je počáteční neterminál
- **bezkontextová gramatika** má P ⊆ N x V* (1 neterminál → posloupnost neterm. a term.)
- **redukovaná** = **bez nepoužitelných symbolů**
  - nepoužitelnost typu 1 – neterminál nelze přepsat na sekvenci terminálů
  - nepoužitelnost typu 2 – neterminál je nedosažitelný
- **bez epsilon pravidel** = neobsahuje A → ε, nebo obsahuje pouze S → ε (a S není napravo)
- **necyklická** = A nelze přepsat zpět na A (neplatí $A \Rightarrow^{+} A$)
- **vlastní** = bez nepoužitelných symbolů, bez ε-pravidel a necyklická
- **rekurzivní** = platí $A \Rightarrow^{+} \alpha A \beta$ (**levorekurzivní** pokud α = ε, analogicky **pravorekurzivní**)

Normální formy CFG

- **Chomského** NF
  - **bez ε-pravidel**
  - každé pravidlo je v jednom z tvarů
    - **A → BC**
    - **A → a**
  - algoritmus transformace
    - pro každý terminál vytvoříme neterminál, který se na něj přepíše
    - pravidla X → ABC apod. předěláme na X → A<BC> apod., kde <BC> je nový neterminál

- **Greibachové** NF
  - **bez ε-pravidel**
  - každé pravidlo je tvaru **A** → **aα**, kde a je terminál a α je libovolná sekvence term. a neterm.
  - algoritmus je složitější, vyžaduje odstranění levé rekurze

Lemma o vkládání pro CFL

- k důkazu toho, že daný jazyk **není bezkontextový**, když
  - pro libovolnoé n (vybírá nepřítel)
  - existuje slovo z, |z| > n takové, že (vybírám já)
  - pro všechna slova u, v, w, x, y splňující: z = uvwxy, vx ≠ ε, |vwx| <= n (vybírá nepřítel)
  - existuje takové i, že $uv^iwx^iy \notin L$ (vybírám já)

Uzávěrové vlastnosti CFL

- třída CFL je **uzavřená** na:
  - sjednocení
  - zřetězení
  - iterace
  - pozitivní iterace
  - **průnik s regulárním jazykem**
- třída CFL **není uzavřená** na:
  - **průnik**
  - **doplněk**
- **rozhodnutelné problémy**
  - příslušnosti
  - prázdnosti
  - konečnosti

I14 Zásobníkové automaty, syntaktická analýza

(definice, převod bezkontextové gramatiky na zásobníkový automat; syntaktická analýza shora dolů a zdola nahoru, průběh analýzy daného slova)

Definice, převod CFG na PDA

- zásobníkový automat má zásobník, může ukládat na vrchol a číst z vrcholu
- **zásobníkový automat** je sedmice $M = (Q, \Sigma, \Gamma, \delta, q_0, Z_0, F)$
  - Q je neprázdná konečná mna **stavů**
  - Σ konečná mna vstupních symbolů = **vstupní abeceda**
  - Γ konečná mna symbolů zásobníku = **zásobníková abeceda**
  - δ: $(Q \times (\Sigma \cup \varepsilon) \times \Gamma) \rightarrow P_{fin}(Q \times \Gamma^*)$ je (parc.) **přechodová funkce** P_{fin} = mna koneč. podmn.
  - $q_0 \in Q$ je **počáteční stav**
  - $Z_0 \in \Gamma$ je **počáteční symbol v zásobníku**
  - $F \subseteq F$ je mna **koncových stavů**
- vrchol zásobníku běžného PDA se píše vlevo
- konfigurace $(p, w, a) \in Q \times \Sigma^* \times \Gamma^*$ (tj. stav, slovo k přečtení, stav zásobníku)
- PDA akceptuje dvěma způsoby (mají ekvivalentní vyjadřovací sílu)
  - L(M) koncovým stavem = mna slov, pod kterými přejde do některého z konc. stavů
    - přidám nové dno zásobníku, jakmile jsem schopen ho číst, přejdu do konc. stavu
  - $L_\varepsilon(M)$ prázdným zásobníkem = mna slov, pod kterými automat vyprázdní zásobník
    - nový symbol na dno, ze všech konc. stavů přechod do q_e, tam vyprázdním zásobník
- **rozšířený PDA** může číst více symbolů ze zásobníku naráz
  - ekvivalentní vyjadřovací síla jako obyčejný PDA, ale pohodlněji vyjádřený
- problém sestrojení **PDA pro danou CFG** řeší **syntaktická analýza**

Syntaktická analýza

- **shora dolů nedeterministická**
  - vytvoříme PDA simulující **levé derivace** v G (**rozvíjíme nejlevější neterminál**)
    - má jediný stav q, akceptuje prázdným zásobníkem
    - $\delta(q, \varepsilon, A)$ obsahuje (q, α) právě když $A \rightarrow \alpha \in P$ … přepis nejlevějšího neterminálu na jeho pravou stranu

    - $\delta(q, a, a) = \{(q, \varepsilon)\}$ pro všechna $a \in \Sigma$ … odmazávání terminálů
  - **výpočet**
    - pokud automat najde **na vstupu i na zásobníku** stejný **terminál**, přečte jej na vstupu a **umaže jej** ze zásobníku
    - pokud automat najde na zásobníku **neterminál**, nic nečte ze vstupu, ale neterminál **rozvine v zásobníku** (nedeterministicky vybere jedno pravidlo)
    - výpočet končí úspěchem, pokud se podaří **přečíst celý vstup a zásobník je prázdný**
- **zdola nahoru nedeterministická**
  - **vrchol zásobníku** píšeme v tomto případě **vpravo**
  - vytvoříme PDA simulující pravou **derivaci v obráceném pořadí**
    - má 2 stavy: q – tam se provádí výpočet; r – tento stav akceptuje
    - $\delta(q, a, \varepsilon) = \{(q, a)\}$ pro všechna $a \in \Sigma$ … načítání vstupu na zásobník
    - $\delta(q, \varepsilon, \alpha)$ obsahuje (q, A) právě když $A \to \alpha \in P$ … redukce pravé strany na neterminál
    - $\delta(q, \varepsilon, \perp S) = \{(r, \varepsilon)\}$ … akceptuje (r je koncový stav)
  - **výpočet**
    - může kdykoli **číst do zásobníku vstupní symbol**
    - je-li na zásobníku **řetězec tvořící pravou stranu** nějakého pravidla v G, může ho **nahradit odpovídajícím** levostranným **neterminálem** (a ze vstupu nic nečte)
    - **akceptuje**, pokud má na zásobníku pouze **počáteční neterminál** G (a pod ním dno)
- **Cocke-Younger-Kasami zdola nahoru deterministická** (složitost $O(\mathbf{n^3})$)
  - vstupem je CFG v **Chomského NF**
  - řádky – „slovo délky“, sloupce – jednotlivá písmena slova, buňky – mna neterminálů, ze kterých odvodíme slovo o délce dané řádkem a začínající na pozici dané sloupcem
  - do 0. řádku napíšeme **slovo** – do každého sloupce jeden terminál
  - do 1. řádku napíšeme **neterminály, ze kterých se vygeneruje terminál** daného sloupce
  - další řádky vyplňujeme postupem, který se textem popisuje špatně :)
  - slovo náleží do jazyka dané CFG, pokud levé horní pole obsahuje počáteční neterminál

	1	2	3	4	5	6	7
7	{S, A, B}						
6	{B}	{S, A, B}					
5	Ø	{B}	{A, B}				
4	{C}	Ø	{B}	{A, B}			
3	{C}	Ø	Ø	{B}	{S, A}		
2	{S}	Ø	{C}	Ø	{A}	{A}	
1	{S, A}	{A}	{C}	{C}	{S, B}	{S, B}	{S, A}
	a	c	d	d	b	b	a

I15 Datové struktury a jejich implementace

(seznam, zásobník, fronta, binární strom, obecný strom, vyhledávací stromy a jejich modifikace, implementace binárních a vyhledávacích stromů a operací nad nimi)

Seznam

- = posloupnost prvků s **pevně stanoveným pořadím**
- implementace pomocí **dynamického pole**: rychlý přístup O(1), pomalé mazání a vkládání (až O(n)), vkládání může způsobit realokaci pole
- implementace pomocí **spojového seznamu**: pomalý přístup (až O(n)), rychlé vkládání a mazání O(1)
  - spojový seznam může být **oboustranný** nebo **jednostranný**

Zásobník

- = seznam, jehož **jeden konec slouží k přidávání i odebírání záznamů**, **LIFO** struktura
- použití při prohledávání do hloubky, **volání funkcí** apod.
- implementace pomocí **pole**: opět může být nutná realokace při vkládání
- implementace **spojovým seznamem**

Fronta

- = seznam, do nějž **vkládáme na jednom konci a odebíráme z něj na druhém**, **FIFO**
- použití při prohledávání do šířky, **load balancingu** apod.
- implementace pomocí **pole**: opět může být nutná realokace při vkládání
  - posouvání prvků v poli není příliš vhodné, je lepší si představit pole „**zatočené dokola**“
- implementace pomocí **spojovaného seznamu**
- speciální typy front
  - **obousměrná** – vkládání i odebírání na obou koncích
  - **prioritní** – prvky se ve frontě předbíhají podle priority

Strom

- DS simulující strom z teorie grafů – **acyklický souvislý graf**
- v informatice se používá **zakořeněný strom** – jeden uzel je označen jako kořen
- implementován bývá pomocí **třídy reprezentující uzel** stromu, každý uzel nese data a má ukazatele na své **potomky**

    - uzly mohou mít i ukazatel na svého **rodiče**, ale zde je třeba hlídat konzistenci
- **výška stromu** je počet jeho hladin (počet uzlů na nejdelší větvi)
- **binární strom** je strom, jehož každý uzel má maximálně dva potomky

Vyhledávací stromy

- **binární vyhledávací strom** = levý potomek uzlu má menší hodnotu, pravý potomek větší
    - pokud je **vyvážený**, umožňuje vyhledávání se složitostí **O(log n)**
- **dokonale vyvážený** strom = vzdálenost od kořene k listům je rozdílná max. o 1
    - AVL ani červeno-černý nejsou dokonale vyvážené, pouze vyvážené
- **AVL-strom**
    - výška levého a pravého podstromu se liší max. o 1 (informace uchovávaná v každém uzlu)
    - v případě porušení pravidla se prohazuje dle předem stanovených vzorců
    - **přidání** – přídá se jako list na správné místo, v případě nutnosti se vyvažuje
    - **odebrání** – prohodí se s listem (ne nutně potomkem), který je těsně menší, vyvažuje se
- **červeno-černý strom**
    - každý uzel má černou nebo červenou barvu (info uchovávané v každém uzlu)
    - kořen je černý
    - každý následník červeného je černý
    - každá větev obsahuje stejný počet černých
    - zaručuje, že z kořene do nejvzdálenějšího listu je cesta **max. 2x delší**, než do nejbližšího
    - **přidání** - přídá se jako list na správné místo, v případě nutnosti se vyvažuje
    - **odebrání** - prohodí se s listem (ne nutně potomkem), který je těsně menší, vyvažuje se
    - vyvažování je spojeno s přebarvováním uzlů
- **halda** = tvar binárního stromu, využití např. pro řazení
    - potomci každého uzlu jsou menší než on sám = **maximová**, analogicky **minimová**
    - v každé hladině je maximální počet uzlů (vyjma poslední)
    - poslední hladina jsou umístěny prvky co nejvíce vlevo
    - **přidání** prvku – přidat jako list a opravit, **odebrání** – vyměnit s nejpravějším listem, odebrat list, opravit

I16 Třídění

(základní algoritmy, algoritmy řazení haldou, slučováním, rozdělováním)

Select Sort (výběrem)

- najde **nejmenší prvek v nesetříděné části,** prohodí ho s **prvním prvkem nesetříděné části**; setříděnou část tímto zvětší o 1; opakuje
- $O(n^2)$, stabilní může být (záleží na implementaci)

Insert Sort (vkládáním)

- **první prvek nesetříděné části** vloží do setříděné části na jeho správné místo, všechny **prvky setříděné části, které se nacházejí za ním, posune o 1** doprava; tímto zvětší setříděnou část o 1; opakuje
- $O(n^2)$, stabilní

Bubble Sort (bublinkové)

- **prohazuje dva sousední** prvky, pokud jejich vzájemné pořadí není správné; po prvním průchodu je největší prvek poslední; **nesetříděnou část každým průchodem sníží o 1**
- může si pamatovat, zda v daném průchodu prohazoval – pokud na konci zjistí, že ne, znamená to, že pole již je setříděné a algoritmus může skončit
- $O(n^2)$, stabilní

Heap Sort (haldou)

- prvky se naplní do haldy
  - rozdíl délky mezi všemi větvemi nejvýše 1
  - nejnižší úroveň se plní zleva
  - hodnoty uzlů na každé větvi jsou vzestupně / sestupně uspořádány
- odebere se kořen haldy (prohozením s nejpravějším listem a odebráním), halda se spraví
- $O(n \log n)$, nestabilní

Merge Sort (slučováním)

- rekurzivně rozděluje pole na dvě přibližně stejně velké části až do velikosti 1, pak pole zpetně spojuje a předpokládá, že spojovaná pole jsou seřazená – trik je v tom, že **stačí porovnávat pouze první prvek z každého**
- $O(n \log n)$, stabilní, navíc n paměti, ale existuje in-place varianta

Quick Sort (rozdělováním)

- **rekurzivně rozděluje čísla na menší a větší „polovinu“**
  - vybere **pivota** (často první prvek dané části)
  - prohazuje prvky mezi částmi pole „**větší než pivot**“ a „**menší než pivot**“
  - **pivota dá doprostřed** mezi ně (prohodí pivota s posledním prvkem skupiny)
  - zavolá znova **quicksort na každou polovinu**
- O(n log n), nejhorší $O(n^2)$, nestabilní, navíc log n paměti

I17 Grafové algoritmy

(procházení grafu do hloubky a do šířky, složitost procházení grafu)

Procházení grafu do hloubky (depth-first search)

- **expanduje vždy prvního následníka** daného uzlu (pokud jej ještě nenavštívil)
- uzly k navštívení si ukládá do **zásobníku** (**LIFO**) – při navštívení uzlu jej odebere ze zásobníku (+ přidá do mny navštívených, aby jej nenavštívil podruhé) a přidá na zásobník jeho potomky
- pokud z daného uzlu již nemůže pokračovat dál, vrací se výše a zkouší jinou cestu (stačí provést operaci *pop* ze zásobníku), tomuto se říká **backtracking**
- typy
  - **preorder** – navštívený, levý, pravý
  - **inorder** – levý, navštívený, pravý
  - **postorder** – levý, pravý, navštívený
- složitost
  - časová O(|V| + |E|)
  - prostorová O(|V|)

Procházení grafu do šířky (breadth-first search)

- expanduje **postupně všechny následníky, až potom expanduje jejich potomky** (postupuje ve vrstvách)
- uzly k navštívení si ukládá do fronty (FIFO)
- složitost
  - časová O(|V| + |E|)
  - prostorová O(|V| + |E|), jinak taky (stupeň větvení stromu) ^ (max. hloubka) – exponenciální závislost na hloubce grafu
    - kvůli větší prostorové složitosti se nehodí na rozsáhlé grafy (stromy s větší hloubkou)

Doplnění všeobecných znalostí

- **minimální kostra** grafu G
  - souvislý acyklický podgraf G s minimální váhou (spojíme všechny uzly nejkratšími cestami)

    - **Kruskalův** (Borůvkův) algoritmus
        - přidává **nejkratší hranu** v rámci **celého grafu**
    - **Primův** (Jarníkův) algoritmus
        - přidává **nejkratší hranu sousedící s dosavadně zpracovanou kostrou**
- **nejkratší cesty** v grafu
    - **Dijkstrův** algoritmus (nejpoužívanější)
        - z kandidátů na zpracování vybere uzel s nejmenší vzdáleností od výchozího bodu a zpracuje jej
        - všechny nezpracované sousedy zpracovávaného uzlu zařadí mezi kandidáty na zpracování a dopočítá jejich vzdálenost

P1 Výpočetní systémy 1

(číselné soustavy, vztahy mezi číselnými soustavami, zobrazení čísel v počítači, principy provádění aritmetických operací, Booleova, Shefferova a Peircova algebra, kobinační a sekvenční logické obvody)

Číselné soustavy

- **číselná soustava** = způsob reprezentace čísel
  - **nepoziční** (např. římské), sčítáním hodnot
  - **poziční** (hodnota číslice dána pozicí)
    - **polyadické** (základ = počet číslic, řád = pozice číslice) – dnes používané; $543 = 5 * 10^2 + 4 * 10^1 + 3 * 10^0$
- v počítačové praxi – binární (dvojková), osmičková (oktalová), šestnáctková (hexadecimální)
- **převody a vztahy mezi soustavami**
  - **do desítkové** soustavy převádíme roznásobováním (číslice) * $(\text{základ})^{(\text{řád})}$
    - platí i pro desetinná čísla
  - **celou část** čísla převedeme **z desítkové do jiné** takto
    - dělíme číslo základem sestavy, výsledek opět dělíme tak dlouho, **dokud nedostaneme podíl 0**, při tom si zapisujeme u každého dělení zbytek; přečteme **zbytky od posledního k prvnímu**, ty tvoří převedené číslo
  - **desetinnou část** převedeme **z desítkové do jiné** takto
    - desetinnou část v tabulce rozdělíme do **dvou sloupců** (případná celá část výsledku násobení, desetinná část výsledku násobení) a **násobíme základem** (i v dalších iteracích násobíme **vždy pouze desetinnou část**); čísla ve sloupci celé části čtená od prvního k poslednímu tvoří převedenou desetinnou část
  - snadno se převádí mezi soustavami o základu z a z^k (např. 2 a 8, 2 a 16, ale ne 8 a 16)
    - **nahrazujeme po k-ticích číslic**

Zobrazení čísel v počítači

- **celá čísla**
  - **kladná**
    - intuitivně, rozsah $<0; 2^n - 1>$
  - **záporná**
    - **přímý** kód se znaménkem = jako kladné, nejvyšší bit znaménkový; problém **dvou nul**

    - **inverzní** kód = pokud je číslo záporné (znam. bit 1), celé číslo **invertujeme**; **dvě nuly**
    - **doplňkový** kód = zobrazit kladné binárně, pak **invertovat, pak přičíst 1**; **jedna nula**
    - kód **s posunutou nulou** = přičteme posunutí (na 1B bývá 127); **jedna nula**
- **desetinná (jednoduchá přesnost, 4B)**
    - znam. bit (1b), exponent (8b, kód s posunutou nulou), mantisa (23b, přímý kód)
    - číslo má tvar $M * Z^E$
    - dvě nuly, problém nekonečna (řešen spec. hodnotami)
- **principy provádění aritmetických operací**
    - **doplňkový** kód = všechny bity se sčítají stejně
    - **inverzní** kód = problém dvou nul → **kruhový přenos** = přičtení přenosu z nejvyššího řádu
    - stejný algoritmus jako v dekadické soustavě

Booleova, Shefferova a Peircova algebra

- **Booleova** algebra
    - **šestice** (A, ∧, ∨, ¬, 1, 0) = (mna literálů, konj., disj., neg., pravda, nepravda)
    - další fce – implikace, ekvivalence apod. odvoditelné ze základních
    - **De Morganovy** zákony (¬x ∧ ¬y) = ¬(x ∨ y), analogicky pro disjunkci
- **Shefferova** = jediná funkce NAND, ze které se poskládá zbytek
- **Peircova** = jediná funkce NOR, ze které se poskládá zbytek
- aplikace S. a P. v technice – je výhodné stavět mikroelektroniku z jednoho druhu součástek

Kombinační a sekvenční logické obvody

- **kombinační** – základní: **invertor**, **and**, **or**, **nand**, **nor**, **xor**
- **sekvenční**
    - má vnitřní **stav**, **synchronní** (potřebuje signál timeru ke změně hodnoty) vs. **asynchronní**
    - **RS** = jednobitová paměť, vstupy S set a R reset, výstupy Q a ¬Q
    - **D** = časovačová jednobitová paměť, vstupy D a C clock, výstupy Q a ¬Q
    - **JK** = jako RS, ale s časovačem, vstupy J, K, C clock, výstupy Q a ¬Q (J∧K∧C invertuje)
    - složitější
        - čítače, multiplexory, dekodéry

P2 Výpočetní systémy 2

(procesory, jejich parametry a architektury; architektura Intel; vnitřní a vnější paměti a principy jejich funkce; vstupní a výstupní zařízení počítače a jejich připojování)

- **koncepce Johna von Neumanna**
  - ALJ, operační paměť, v/v zařízení, řadič
  - binární instrukce i data uložena ve stejné paměti, označená adresami

Procesory

- procesor je synchronní stroj řízený řadičem
- parametry a architektury
  - frekvence
  - délka operandu (16b, 32b, 64b, …)
  - počet jader
  - cache (L1 - nejrychlejší, L2 – pomalejší, sdílení mezi jádry)
  - pipelining = souběžné zpracování instrukcí
- architektury
  - CISC (complex instruction set computer) – x86
  - RISC (reduced …) – ARM, x86-64, ...

Architektura Intel

- 8086
  - 16b, 10 MHz, 20b adresování (segment:offset), vnější a vnitřní přerušení
- 80286
  - 16b, 16 MHz, reálný (8086) a **chráněný** režim (4 úrovně), virtuální adresa až 1 GB (30b)
- 80386
  - 32b (fyz i log adresa), 40 MHz, podpora **stránkování**
- 80486
  - 32b, 160 MHz (DX4), + FPU, interní cache
- Pentium
  - 32b, 300 Mhz, předvídání podmíněných skoků, režim správy systému (podobný reálnému)
- x86_64

- 64b režim / kompatibilní režim

Vnitřní a vnější paměti a principy jejich funkce

- vnitřní paměti – RAM, cache, registry, ...
  - **okamžitý přístup** kamkoliv, potřebují přísun proudu
  - větší kapacitu RAM simuluje **stránkování**
- vnější paměti – HDD, CD/DVD, flash disky, …
  - větší kapacita, trvalé uchování, přístupová doba / rychlost čtení na různých místech média se může lišit
  - pevné disky
    - nejmenší = sektor, soustředné kružnice = stopy, sektory přístupné bez pohybu čtecí hlavy = válec
    - starý přístup CHS (cylinder, head, sector), teď lineární LBA (logical block addressing)
    - souvislá alokace / zřetězený seznam / FAT / i-nodes (atributy, adresy)

Vstupní a výstupní zařízení a jejich připojování

- zprostředkovávají interakci počítače s okolím
- příklady V/V zařízení: klávesnice, monitor, tiskárna, …
- připojování
  - USB
    - sériové, dnes nejtypičtější rozhraní
    - čtyřdrátová sběrnice (+5V, data -, data +, zem) + uzemňovací okraj konektoru
    - 1.0 (1996), 1.1 (1998), 2.0 (1999)
  - RS-232
    - starší, umožňovalo propojit 2 počítače přes tzv. **nulmodem**
    - až 15 V

P3 Programování

(strukturované programování v imperativním jazyce, datové a řídící struktury programovacích jazyků, datové typy, procedury a funkce, bloková a modulární struktura programu)

Strukturované programování v imperativním jazyce

- **imperativní jazyk** = program je posloupnost příkazů, které jsou postupně prováděny
- **strukturované programování** = řešený problém je rozdělen na dílčí úlohy, skládá se z menších bloků, které jsou na nejnižší úrovni tvořeny jednotlivými příkazy nebo voláním fcí

Datové a řídící struktury

- **řídící struktury**
  - **větvení**
    - if (else if, else) = základní větvení dle podmínky
    - switch = vhodný pro více podmínek nad stejným výrazem
  - **cykly**
    - while = provádí cyklus, dokud je splněna podmínka
    - do-while = jako while, ale tělo cyklu je provedeno alespoň jednou
    - for = užívaný pro předem stanovený počet iterací (varianta foreach pro kolekce)
  - **skok** (goto)
    - dnes používán velice výjimečně, může znepřehledňovat program
- datové struktury
  - mají zjednodušit a zpřehlednit program, obzvlášť přínosné jsou při práci s mnoha proměnnými stejného typu
  - statické = nemůžou měnit rozsah
    - pole
  - dynamické = mění rozsah
    - dynamické pole, seznam
    - zásobník, fronta
    - strom, ...

Datové typy

- definuje druh proměnných (= **doménu**, obor hodnot)
- **jednoduché**
  - **celočíselné**, **reálné**, **znak**, **logická hodnota**
- **strukturované**
  - **homogenní** – **pole**, **textový řetězec**, **výčtový typ**
  - **heterogenní** – **struktura**, **seznam** (= heterogenní pole)
- **abstraktní datové typy** = všeobecně použitelné datové struktury s operacemi
  - zásobník, seznam, fronta, množina, ...
- **generické datové typy** = parametrizovatelný jiným typem (třeba parametrizované ADT)

Procedury a funkce

- funkce / procedura = ucelená **posloupnost instrukcí** (často označená jménem), která může dostat **na vstupu parametry**
  - funkce vrací hodnotu
  - procedura nevrací hodnotu
  - modernější jazyky procedury a funkce nerozlišují, místo procedur návratový typ *void*

Bloková a modulární struktura programu

- **bloková**
  - rekurzivně zanořovatelná struktura bloků
  - blok má část **deklarační** a **příkazovou**
  - deklarace platí uvnitř bloku a vnořených bloků, **ne ve vnějších blocích**
- **modulární**
  - modul je ucelená programová jednotka, v ní deklarované proměnné a funkce jsou použitelné v jiných modulech
  - mívá specifikační a implementační část (např. knihovna v C)

P4 Objektově orientované programování

(základní pojmy OOP, zapouzdření, dědičnost, polymorfizmus, OOP v imperativním jazyce, spolupráce objektů; událostmi řízené programování; výjimky)

Základní pojmy

- **objekt** reprezentuje nějakou entitu reálného světa (ale i abstraktní); funguje jako černá skříňka navenek zpřístupněná rozhraním; má atributy (data) a metody (operace); objekt je **instancí třídy**
- **třída** = typ objektu (předloha pro vytváření objektů)
- **atributy** tvoří stav objektu, slouží k uchování dat
- **metody** definují operace, které jsou na objektu proveditelné
- **rozhraní** je množina hlaviček metod, které může být implementováno třídami; toto se využívá k tvorbě vyměnitelných komponent programu

Koncepty OOP

- **zapouzdření** = objekt je černá skříňka s informacemi, komunikujeme s ním pomocí rozhraní, nemůžeme sahat dovnitř
- **dědičnost** umožňuje tvořit hierarchii tříd; potomci přebírají vlastnosti rodičovské třídy, které rozšiřují nebo pozměňují
- **polymorfizmus**
  - na místě rodiče může vystupovat potomek
  - potomek může přepsat (override) metody rodiče

Spolupráce objektů, událostmi řízené programování

- OO program je tvořen objekty, které **vznikají, zanikají** a komunikují pomocí **zasílání zpráv** (= volají navzájem své metody)
- OO návrh spolupráce objektů
  - **volná vazba** (loose coupling) = minimalizovat počet závislostí mezi třídami
  - **silná koheze** (strong cohesion) = třída poskytuje ucelenou, silně související funkcionalitu
- často se komponenty dělají **vyměnitelně** – implementace rozhraní
- **událostmi řízené programování**
  - často používané u programů s GUI, většinou vícevláknové
  - objekty mají události (kliknutí, načtení, zavření, ...) a programátor k nim vytváří listenery

Výjimky

- **výjimka** = objekt s informacemi o chybě programu, slouží k ošetření výjimečných situací
- **hlídané** (pokud může vzniknout, musíme odchytnout) / **nehlídané** (nemusíme odchytnout)
- **ošetření** = při výjimce program přeskočí do korespondujícího catch bloku
  - **propagace** = pokud výjimka nemá catch blok na stávající úrovni, hledá se na vyšších úrovních (výjimka se propaguje po call stacku), pokud se catch blok vůbec nenajde, program se násilně ukončí

P5 Operační systémy

(architektury operačních systémů, rozhraní operačních systémů; procesy, synchronizace procesů a metody ochrany proti uváznutí; práce s pamětí, logický a fyzický adresový prostor, správa paměti a způsoby jejího provádění)

Architektury a rozhraní operačních systémů

- **architektury**
  - **mikrokernel** = v jádře jen velice jednoduché základní funkce, zbytek v nadstavbách
  - **makrokernel** (monolitické) = obsahuje velké množství fcí pro různé aspekty systému
  - **modulární** = kompromis, fakticky makrojádro (v privilegovaném režimu), ale jeho části (moduly) je možné přidávat a odebírat za běhu
- **rozhraní**
  - **uživatelské** = pro člověka – shell, GUI
  - **rozhraní služeb** = pro software – funkce OS pro práci s různými podsystémy (souborový, RAM, vlákna, síť, ...)

Procesy, synchronizace a metody proti uváznutí

- **proces** = program zavedený do operační paměti a data související s jeho instancí, má PID
  - **vlákno** = „odlehčený proces“, více v 1 procesu, sdílí s ostatními vlákny paměť (prostředky)
- **multitasking** = procesor přepíná mezi procesy a uděluje jim procesorový čas
- **stavy procesu** = nový (vytvářen), připravený (čeká na procesor), běžící (právě vykonáván procesorem), čekající (čeká na nějakou událost, tj. v/v apod.), ukončený
- **synchronizace**
  - řeší **souběžné sdílení prostředků** (paměť, zařízení, soubory, …), protože při souběžném přístupu mohou vznikat **časově závislé chyby a nekonzistence**
  - **kritická sekce** = prostředek **vzájemného vyloučení** – brání více procesům/vláknům nacházet se ve stejném místě programu zároveň
    - **výhradní přístup** (pouze 1 proces), **omezené čekání** (ne nekonečně)
- **uváznutí**
  - **nutné podmínky**: vzájemné vyloučení (prostředek si zamyká 1 proces), inkrementálnost požadavků (žádají postupně), nepředbíhatelnost (není možné procesu sebrat prostředek)
  - **postačující podmínka**: cyklické čekání (A na B, B na C, C na A)
  - **metody proti uváznutí**

    - ignorace – nezabývá se deadlockem – např. UNIX
    - prevence – ruší se platnost některé nutné podmínky nebo současná platnost všech
    - detekce – detekuje se existence a řeší se následky

Práce s pamětí, logický a fyzický adresový prostor

- při kompilaci se neví, na jaké fyzické adrese v RAM bude program umístěn při spuštění → je nutné převádět odkazy v programu (LAP) na skutečné odkazy ve fyzické paměti (FAP)
- logický adresový prostor
    - virtuální adresový prostor, jádro i každý proces má svůj vlastní
    - kapacita je dána šířkou adresy v instrukci
- fyzický adresový prostor
    - skutečný adresový prostor RAM paměti
    - kapacita je dána velikostí RAM na daném počítači

Správa paměti a způsoby jejího provádění

- paměť bývá rozdělena na rezidentní část OS (na začátku) a prostor pro programy
- **ochrana**
    - program nesmí bez povolení zasáhnout do paměti jiného programu nebo jádra
- **sdílení**
    - více procesů může sdílet stejnou paměť (obzvlášť konstantní, např. instrukce)
- **způsoby přidělování**
    - first-fit (nejčastěji používaný)
    - best-fit
    - worst-fit
- **fragmentace**
    - vnitřní – aplikace nevyužije přidělenou paměť
    - vnější – volné paměti je dost, ale ne v souvislém bloku
- **stránkování**
    - FAP se dělí na rámce, LAP na stránky (stejné velikosti, např. 4KB)
    - překlad se řeší pomocí page table

P6 Plánování v operačních systémech

(správa a plánování činnosti procesorů, systémy souborů, správa a plánování v/v zařízení)

Správa a plánování činnosti procesorů

- = rozhodování, kterému procesu má být přiřazen procesorový čas
- **krátkodobé** = vybírá z ready procesů ten, který poběží
- **střednědobé** = swapuje na disk → ready/blocked a ready suspended / blocked suspended
- **dlouhodobé** = při spouštění nového procesu vybírá, která úloha bude spuštěna (význam spíš při dávkovém zpracování)
- **preemptivní** = s předbíháním, lze procesu odebrat procesor
- **nepreemptivní** = bez předbíhání, musí se vzdát dobrovolně
- **plánovací algoritmy**
  - **first come first serve** = nepreemptivní s FIFO frontou
  - **prioritní** = procesům s vyšší prioritou dá více času, může být nepreemptivní i preemptivní
    - preemptivní varianta prioritního plánování je běžná ve většině OS
  - **shortest job first** = napřed ty co potřebují nejkratší dávku (většinou ale není známa, používá se exponenciální průměrování)
  - **round robin** = preemptivní s FIFO frontou

Systémy souborů

- zajišťuje pojmenování souborů a jejich uspořádání v adresářích, poskytuje standardní rozhraní pro IO operace, optimalizuje výkon, brání poškození, …
- **operace**: vytváření, mazání; otevírání, zavírání; zapisování, čtení, mazání záznamů, seek
- **zamykání** souborů
  - **sdílený** zámek – všichni smí číst, nikdo zapisovat
  - **exkluzivní** zámek – přistupuje výhradně jeden proces
- **přístup**
  - **sekvenční** (mag. páska)
  - **přímý** (HDD)
- **plánovací algoritmy**
  - **first come first served** = fronta, neefektivní, může hodně skákat

- **shortest seek time first** = obsluhuje nejbližší; hrozí stárnutí požadavků
- **scan** = jezdí tam a zpátky, přitom obsluhuje; nevýhodné pro data na krajích disku
- **c-scan** = vyřizuje požadavky pouze jedním směrem, na druhou stranu se vrací bez čtení
- **c-look** = jako c-scan, ale nejede až na konec disku, pouze po poslední/první požadavek
- často bývá implicitní volba **sstf** nebo **c-look**

Správa a plánování V/V zařízení

- **druhy**
  - **blokující** = program stojí, dokud není IO hotovo
  - **neblokující**
    - **polling** = forma činného čekání, program se neustále ptá, jestli je IO hotovo
    - **přerušení** = program dostane informaci o dokončení IO přerušením
- **DMA** (direct memory access)
  - náhrada programového IO, data nepřesouvá procesor, ale DMA řadič, který přímo přistupuje do paměti; procesor je během IO nezatížen; dnes používané pro všechny HDD
- **techniky plánování**
  - optimalizuje výkon, ale není nezbytné
  - **buffering** = vyrovnávací paměť pokud zařízení přijímá data pomaleji než je program generuje, nebo program přijímá pomaleji než zařízení generuje
  - **caching** – kopie dat v paměti, zvětšuje výkon
  - **spooling** – požadavky se hromadí do fronty (např. tiskárna)
  - **rezervace** – exkluzivní přístup k zařízení

P7 Počítačové sítě

(topologie, přístupové metody a architektury počítačových sítí (Ethernet, Fast Ethernet, Token-ring, ATM, …); bezdrátové komunikační technologie; model OSI; protokol TCP/IP; propojování počítačových sítí a směrování informací)

Model OSI

- **fyzická** = elektrické a fyzikální vlastnosti zařízení, „vrstva drátů“
- **datových spojů** = řeší spojení mezi sousedními zařízeními, „vrstva switchů“
- **síťová** = směrování v síti a síťové adresování, „vrstva routerů“, protokol IP
- **transportní** = přenos dat mezi konc. uzly, protokoly TCP, UDP
- **relační** = ustavení, udržení a ukončení relace mezi uzly, protokol SSL
- **prezentační** = transformace dat do tvaru, které používají aplikace
- **aplikační** = poskytnout aplikacím přístup ke komunikačnímu systému a umožnit spolupráci

Topologie, přístupové metody a architektury

- **topologie** – bus, star, ring, mesh
- architektury a přístupové metody
  - **MAC** (medium access control) protokoly bývají založeny na: soupeření, rezervaci, předávání, nebo jejich kombinaci
  - **se soupeřením**
    - Aloha
    - **CSMA** (carrier sense multiple access) – nesynchronizovaná kolizní metoda
      - nenaléhající, 1-naléhající, p-naléhající
    - **CSMA/CD** (s vysíláním poslouchá, nejde u rádiových přenosů)
    - **CSMA/CA** (použití u **bezdrátových sítí**) – synchronizované začátky čekání
    - **Ethernet** = 1-naléhající CSMA/CD s exponenciálním růstem čekacího intervalu
      - při rostoucím počtu stanic přestává být efektivní, nutnost switche
  - **s rezervací**
    - TDMA (time division multiple access) – pevně stanovená časová okna (např. GSM)
    - SDH / SONET – striktně point-to-point,
    - ATM – spojovaná služba, zajišťuje QoS

    - **s předáváním**
        - token ring / token bus
        - nutné řešit problémy při ztrátě tokenu

Bezdrátové komunikační technologie

- **ad-hoc** (krátkodobé, ustanovené dynamicky) vs. **infrastrukturní** (stabilní, dlouhodobé)
- typy
    - **DSSS** (direct sequence spread spectrum) – velká redundance, ztracená data lze spočítat
    - **FHSS** (freq. hopping spread spectrum) – krátce nosná, pak skok na náhodnou
- **Wi-Fi** – DSSS, ad-hoc i infrastrukturní, 2.4 / 5 GHz, až 54 Mb/s
- **Bluetooth** – FHSS, 2.4 GHz, až 720 Kb/s, master-slave, max. 8 zařízení
- **mobilní** – GSM, GPRS, EDGE, UMTS

Protokol TCP/IP

- stejně jako UDP používá 65 tisíc portů
- poskytuje **zaručený proud slabik**, **zachovává pořadí** paketů (čísluje je), používá **piggybacking** (potvrzení přilepuje k dalším datům)
- principy
    - **pomalý start** = začíná se s velice malým objemem dat, exponenciálně se zvětšuje, až dosáhne určité velikosti, pokračuje se metodou *zábrana zahlcení*
    - **zábrana zahlcení** = objem dat se zvětšuje pouze lineárně
    - **rychlá retransmise** = reakce na ztrátu segmentu, následuje opětovné zaslání
    - **rychlé vzpamatování** = zabránění návratu do fáze *pomalý start* při ztrátě paketů

Propojování a směrování

- **statické** (známe topologii, ručně zadané), **dynamické** (adaptabilní, dočasné nekonzistence)
- **směrování v Internetu** – dynamické, krok za krokem, distribuované, deterministické, jednocestné
- směrovací algoritmy
    - **distance vector** (DV)
        - šíří se vzdálenost k cílům (cesty)
    - **link state** (LS)
        - šíří se topologie, cesty si směrovače dopočítávají samy Dijkstrou

P8 Organizace souborů

(schémata o.s.; statické o.s.: sekvenční soubory, indexové a přímé o.s., statické hašování; dynamické o.s.: dynamické hašování, B-stromy a jejich varianty; základy teorie informace, komprese dat)

- **schéma organizace souborů** popisuje, jak jsou data uložena do paměti, optimalizuje
  - typicky obsahují primární soubor s daty a pomocné soubory (indexy, rejstříky)

Statické organizace souborů

- **homogenní** (každý záznam stejného typu) vs. **nehomogenní** (záznamy různých typů, těmi se nebudeme dále zabývat)
- **sekvenční soubor** = homogenní soubor se sekvenčním přístupem
  - **uspořádaný** podle klíče → náročná reorganizace při vkládání/mazání
  - vylepšením může být **řetězená struktura** = každý záznam má ukazatel na následníka
- **index-sekvenční soubor**
  - soubor **uspořádaný** podle primárního klíče, je k němu vytvořena **struktura indexů**, k datům se přistupuje libovolným z těchto dvou způsobů
- **indexovaný soubor**
  - **uspořádává se index**, primární soubor je **neuspořádaný**
- **soubor s přímým přístupem**
  - **algoritmická transformace** vyhledávacího klíče na adresu záznamu, nejčastěji **hašování**
  - **statické hašování**
    - **hašování** = převedení libovolně dlouhého vstupu na výstup pevné délky
    - vždy se používá stejná část haše – mohou vznikat místa s přeplněnými buckety a prázdná místa

Dynamické organizace souborů

- **dynamické hašování**
  - k výpočtu se používá **prvních *i* bitů** z výstupu hašovací fce – toto ***i* se dynamicky mění**, může se zvětšovat i zmenšovat a **v rámci jednoho souboru mít různou velikost** pro různé hodnoty hašovací funkce
- **B strom**
  - uzel stromu obsahuje jak **ukazatele na potomky**, tak **hodnoty klíčů** (pro strom řádu m obsahuje každý uzel m-1 klíčů)

    - každý uzel až na kořen a listy má aspoň m/2 potomků
    - kořen má aspoň 2 potomky, pokud není jediným uzlem stromu
    - **klíče se v celém stromu vyskytují právě jednou**
    - vlevo od klíče ukazatel na potomka s menšími hodnotami, vpravo s většími
- **B+ strom**
    - **klíče se mohou ve stromě opakovat**
    - všechny klíče stromu jsou také v listech, listy jsou **zřetězené → rychlé sekvenční procházení**
- B* strom (B strom, ale minimální obsazení uzlu je 2/3, ne 1/2)

Základy teorie informace, komprese dat

- entropie = míra neurčitosti; velikost odstraněné neurčitosti = množství získané informace
- kódování = nahrazování jedné posloupnosti symbolů jinou
- komprese
    - **neztrátová** (získáme původní data), **ztrátová** (menší, ale menší přesnost rekonstrukce)
        - je-li H entropie zdroje, pak lze **neztrátově komprimovat** až do vyjádření každého symbolu **průměrně H bity**
    - **statická** (neměnnný algoritmus), **adaptivní** (přizpůsobuje se datům, zefektivňuje se tak)
    - **fyzická** (ignoruje význam dat), **logická** (zohledňuje význam, typicky je ztrátová)
- typy
    - **základní (intuitivní)** – např. run-length (symbol a číslo, kolikrát se vyskytuje)
    - **statistické** – např. Huffmanovo (na základě pravděpodobnosti výskytu)
        - **aritmetické** – funkce mapující posloupnost do intervalu <0; 1), rekurzivně dělí intervaly
    - **slovníkové** – např. LZW (kóduje se po často se vyskytujících vzorcích, ne po symbolech)
    - **další** – MP3, JPEG, ...

P9 Databáze 1

(relační model, relační schéma, klíče relačních schémat, integritní omezení, relační algebra, spojování relací)

Relační model, relační schéma

- **relační model** dat = logický model dat; data jsou tvořena **relacemi**
- **relace** = podmnožina kartézského součinu množin, kterým říkáme **atributy** (relace odpovídá **všem** datům v jedné tabulce)
- **relační schéma** = je (uspořádaná) mna atributů (odpovídá definici tabulky)
- **atribut** = pojmenovaná množina možných hodnot (má **doménu**) (odpovídá definici sloupce)

Klíče relačních schémat, integritní omezení

- **klíč** je část relačního schématu, podmnožina jeho atributů
- **superklíč** je klíč dostatečný pro jednoznačnou identifikaci záznamu
- **kandidátní klíč** je minimální superklíč (po odebrání jakéhokoliv atributu už by neidentifikoval jednoznačně)
- **primární klíč** je jeden zvolený kandidátní klíč
- **integritní omezení**
  - **entitní** – každé relační schema má primární klíč, jehož hodnota je jedinečná napříč záznamy
  - **doménové** – sloupce mají domény (datové typy), navíc klauzule check
  - **referenční integrita** – pokud entita ukazuje na jinou prostřednictvím prim. klíče, kontroluje existenci cílové entity

Relační algebra

- umožňuje provádět operace s konečnými relacemi
- základní operace
  - **selekce** = omezuje požadované záznamy v relaci podmínkou na atributech (vybírá řádky)
  - **projekce** = omezuje výsledek na vybrané atributy (vybírá sloupce)
  - **přejmenování** = mění jméno relace a atributů
  - **sjednocení** = klasické, relace musejí mít stejnou aritu a kompatibilní domény
  - **rozdíl** = klasické, relace musejí mít stejnou aritu a kompatibilní domény

- **kartézský součin** = klasický, nesmí dojít ke kolizi jmen atributů

Spojování relací

- **vnitřní spojení** (**inner**) = kartézský součin omezený požadavkem na shodnost v daném atributu
  - **přirozené spojení** (**natural**) = požadavek na shodnost ve stejně pojmenovaném atributu
- **vnější** (**outer**) zahrnuje i prvky, které nelze navázat shodnou hodnotou vybraného atributu
  - **left** = všechny prvky z levé relace
  - **right** = všechny prvky z pravé relace
  - **full** = všechny prvky z levé i pravé relace

P10 Databáze 2

(funkční závislosti; klíče relačních schémat; Armstrongovy axiomy; dekompozice relačních schémat; normální formy obecně, 1NF, 2NF, 3NF, Boyce-Coddova NF, vztahy mezi NF; převody relačních schémat do NF)

Funkční závislosti, klíče relačních schémat

- **Y je funkčně závislé na X**, píšeme **X → Y**, pokud platí, že **mají-li dva prvky stejnou hodnotu X, pak mají také stejnou hodnotu Y**
- **klíč** je část relačního schématu, podmnožina jeho atributů
- **superklíč** je klíč dostatečný pro jednoznačnou identifikaci záznamu (pokud platí K → R)
- **kandidátní klíč** je minimální superklíč (po odebrání jakéhokoliv atributu už by neidentifikoval jednoznačně)
- **primární klíč** je jeden zvolený kandidátní klíč

Armstrongovy axiomy

- pro danou mnu funkčních závislostí existují další funkční závislosti, které F implikuje, tzv. **uzávěr množiny F**, značíme **F^+**; můžeme je nají pomocí **Armstrongových axiomů**
  - **reflexivita**: je-li b ⊆ a, pak a → b
  - **rozšíření**: je-li a → b, pak c ∪ a → c ∪ b
  - **tranzitivita**: je-li a → b a b → c, pak a → c
- lze z nich odvodit další:
  - **sjednocení**: je-li a → b, a → c, pak a → b ∪ c
  - **rozklad**: je-li a → bc, pak a → b, a → c
  - **pseudotranzitivita**: je-li a → b, bd → c, pak a → c

Normální formy (1NF, 2NF, 3NF, BCNF) a vztahy mezi nimi

- **neprimární atribut** = atribut, který není součástí žádného kandidátního klíče
- **1NF**
  - Relační schéma R je v první normální formě, když **každý jeho atribut je atomický** (= dále nedělitelný).
- **2NF**
  - Relační schéma R je v druhé normální formě, když je v **první normální formě** a každý neprimární atribut platí že **je závislý na každém celém kandidátním klíči**.

- **3NF**
  - Relační schéma R je v třetí normální formě, když je v **druhé normální formě** a každý neprimární atribut A j**e netranzitivně závislý na každém kandidátním klíči**.
- **BCNF**
  - Relační schéma R je v Boyce-Coddově normální formě, když je ve **třetí normální formě** a **všechny závislosti** v relačním schématu jsou **na kandidátních klíčích nebo jejich nadmnožinách**.
  - Ne vždy je možné BCNF dosáhnout.
- **vztahy mezi NF**: Každá NF obsahuje jako **nutnou podmínku všechny nižší NF**.

Dekompozice, převody do NF

- **dekompozice** = rozklad relačního schématu na více relačních schémat a jejich propojení pomocí primárních a cizích klíčů
  - vždy platí, že zpětné spojení musí být **bezztrátové**
- **převod z nižších NF do vyšších NF** se řeší právě dekompozicí

P11 SQL

(syntax a sémantika příkazů; vestavěné funkce, triggery, uložené procedury; příkazy pro definici dat; transakční zpracování; atomické operace; optimalizace dotazů)

Sytnax a sémantika

- **syntax** byla navržena tak, aby připomínala **obyčejný jazyk**
  - na začátku klíčová slova příkazů, pak se k nim specifikují parametry
  - je zvykem psát klíčová slova velkými písmeny
- **sémanticky** se příkazy dělí do 3 skupin:
  - **DDL** (data definition lang.) = manipulace se schématem databáze
  - **DML** (data manipulation lang.) = manipulace s daty (s obsahem tabulek)
  - **DCL** (data control lang.) = řízení práce s daty – transakce, přístupová práva apod.

Vestavěné funkce, triggery, uložené procedury

- **vestavěné funkce**
  - běžné **agregační** fce jako COUNT, AVG, SUM, MIN, MAX, …
  - fce pro práci s **řetězci** (SUBSTRING, LOWER, UPPER, …)
  - velice se liší dle použitého DBMS
- **uložené procedury** = v databázi uložené programy, které pracují s daty
  - mají své parametry, lokální proměnné, funkce mohou vracet hodnoty (třeba celé relace)
- **triggery** = uložené procedury spouštěné automaticky při manipulaci s daty
  - after (insert | update | delete)
  - before (insert | update | delete)

Příkazy pro definici dat

- CREATE TABLE tab (tab_id Int PRIMARY KEY, val VARCHAR, val2 BIGINT)
- ALTER TABLE ADD COLUMN val3 BOOLEAN
- DROP TABLE

Transakční zpracování, atomické operace

- **atomická operace** je nedělitelná – dojde-li k chybě uprostřed zpracování, nebude mít žádný efekt
- **transakce** je posloupnost DML příkazů, které převedou db schéma z jednoho konzistentního stavu do druhého
  - A – atomic – provede se celá, nebo vůbec
  - C – consistent – po provedení je databáze v konzistentním stavu
  - I – isolated – je oddělená od ostatních transakcí
  - D – durable – po ukončení jsou data trvale uložena
- **izolovanost**
  - **read uncommitted** – brání souběžné aktualizaci, ale nebrání čtení nepotvrzených změn
  - **read committed** – zabrání i čtení nepotvrzené změny, ale nebrání fant. a neopak. čtení
  - **repeatable read** – zabrání neopakovatelnému čtení, nezabrání fantomovému čtení
  - **serializable** – transakce se provedou tak, jako by probíhaly vždy jedna po druhé
- **problémy**
  - **neopakovatelné čtení** – v transakci projde první select, stejný druhý neprojde (mezitím už někdo zamkl tabulku)
  - **fantomové čtení** – v transakci dva stejné selecty za sebou vracejí jiné hodnoty

Optimalizace dotazů

- **index** = nejdůležitější a nejúčinnější urychlení dotazů je tvorba indexů nad správnými sloupci
- **denormalizace tabulek** = větší rychlost za cenu hrozby nekonzistence
- **podmínky dotazu** zapisovat od více selektivních k méně selektivním
- **pořadí spojení** také od více selektivních k méně selektivním
- většina DBMS podporuje zobrazení **plánu dotazu**, kde lze zkontrolovat chybějící indexy apod.

P12 Základy datového modelování

(návrh datových struktur; ER diagramy; entity, atributy, vztahy; grafické vyjádření)

Návrh datových struktur

- cílem **datového modelování** je navrhnout kvalitní **datovou strukturu** pro konkrétní aplikaci
- k popisu datové struktury slouží **konceptuální datový model –** definuje entity, jejich atributy a vzájemné vztahy; je nezávislý na implementačním prostředí
- zkonkrétněním konceptuálního datového modelu pro určitý DBMS získáme **datový model** závislý na implementačním prostředí, podle kterého pak systém můžeme vytvořit

Entity, atributy

- **entita** = **objekt**, který existuje (ale může být abstraktní), je odlišitelný od ostatních a je potřebné o něm uchovávat informace
- **entitní třída** = **skupina entit** stejného typu, které sdílejí stejné vlastnosti (**mnu atributů**)
- **atribut** = **popisná vlastnost** entitní třídy nebo vztahu, jejíž hodnotu chceme uchovat v systému a používat
  - má určenou **doménu** (tj. datový typ, mnu povolených hodnot)
    - jednoduché (např. rok narození)
    - složené (např. datum)
    - odvozené (např. věk)
- **klíče**
  - **klíč** je podmnožina atributů entity
  - **superklíč** je klíč dostatečný pro jednoznačnou identifikaci entity
  - **kandidátní klíč** je minimální superklíč (po odebrání jakéhokoliv atributu už by neidentifikoval jednoznačně)
  - **primární klíč** je jeden zvolený kandidátní klíč

Vztahy

- **vztah** je spojení mezi 2 a více entitami, které evidujeme a případně o něm uchováváme další informace
  - v databázi je realizován primárními a cizími klíči
- **vztahová množina** je množina vztahů stejného druhu
- **stupeň vztahu** označuje počet entitních tříd, které vystupují ve vztahové množině

- **četnost vztahu** označuje počet entit, se kterými mohou být ostatní entity propojeny (1:1, 1:N, M:N)
- **existenční závislost** = existence entity x (**slabá**) závisí na existenci entity y (**silná**)
  - primární klíč slabé entitní třídy je tvořen **prim. klíčem silné entitní třídy a parciálním klíčem slabé entitní třídy**
- **specializace**
  - **úplná** = nemůže existovat entita vyšší třídy, která by nebyla zároveň entitou některé z nižších tříd; **odpovídá abstraktním třídám** v OOP
  - **částečná** = může existovat entita vyšší třídy, která není specializovaná

ER diagramy, grafické vyjádření

- **entitně relační model je konceptuální model**, ze kterého se odvozuje **schéma databáze**
- existují různé ER notace
  - **entity** jsou obdélníky
  - **atribut** primárního klíče je podtržený
  - **Chenova** (původí)
    - **atribut** je elipsa
    - **slabé entity** dvojitě orámované
    - **vztah** v kosočtverci, **kardinalita** číslem
    - **dědičnost** trojúhelníkem postaveným na špičku, nahoře je rodič
  - **Crow's Foot**
    - prostorově úspornější
    - **slabé entity** mají kulaté rohy
    - **atributy** jsou vypsány uvnitř entity
    - **vztah** pouze čára, **kardinalita** graficky na koncích vztahu
    - **dědičnost** podtrženým kolečkem
  - UML má také ERD notaci, ale tam už se spíš používají **diagramy analytických tříd**

P13 Analýza a návrh systémů

(problémy spojené s řešením rozsáhlých systémů; empirické zákony softwarového inženýrství; modelovací nástroje funkční a datové dekompozice; konzistence modelu; metody strukturované analýzy, yourdonova metoda; strukturovaný návrh, nástroje metody, metriky a heuristiky návrhu)

Problémy spojené s řešením rozsáhlých systémů, empirické zákony

- **problémy**
  - **složitost, velikost** – mnoho zdrojového kódu, mnoho míst pro potenciální chybu
  - **komunikace** – s větším týmem narůstá počet komunikačních kanálů
  - **čas, plán** – problém správného odhadu a včasného řešení problémů
  - **neviditelnost sw** – u zákazníka se dlouho nic neděje, je nervózní
- **empirické zákony** softwarového inženýrství
  - **Lehmanovy zákony**
    - **trvalé proměny** = systém se neustále mění, dokud není lepší restruktur. / udělat nový
    - **rostoucí složitosti** = evolucí se program znepřehledňuje a zvyšuje se vnitřní složitost
    - **invariantní spotřeby práce** = rychlost vývoje je +- konst., ne dle vynaložených prostř.
    - **omezené velikosti přírůstku** = změny po malých krůčcích, nebo se systém sesype
  - **Brooksův zákon** = přidání dalších řešitelů projekt ještě více zpozdí

Modelovací nástroje funkční a datové dekompozice, konzistence modelu

- **DFD** = zobrazení systému jako síť procesů, které si mezi sebou předávají data
  - terminátory, procesy, datové toky, paměti
  - CDFD = rozšířená varianta DFD, jsou na něm zakresleny i řídící procesy (jejich úkolem je řízení a synchronizace systému, funkce popsána pomocí STD)
- **Seznam událostí** = textový výčet podnětů vnějšího světa, na které systém reaguje
  - flow, temporal, control
- **Minispecifikace** = podrobná logika nejnižší úrovně DFD procesů, pseudokód
- **STD** = stavově přechodový diagram (stavy, přechody, podmínky a akce)
- **ERD** = (konceptuální) datový model (entity, vztahy)
- **DD** = datový slovník, výčet datových prvků (entit, atributů, …) systému
- **konzistence** se udržuje kontrolou výskytu elementů navzájem mezi diagramy (DD – ERD,

DD – DFD, DFD – Minisp., ...)

Metody strukturované analýzy, Yourdonova metoda

- **Yourdonova metoda**
  - **esenciální model** = okolí + chování
  - **postup**
    - **model okolí** (účel, kontextový diagram, seznam událostí)
    - **prvotní model chování** (DFD, postup zdola nahoru, ERD, stavový model, minispecifik.)
    - **dokončení esenciálního modelu** (vyvažování DFD, dokončení minispec. a ERD)
    - **implementační model** (které procesy automatizovat (systém), které ručně (terminátor))
- **Strukturovaná analýza a specifikace** (**SASS**)
  - **postup**: studie stávajícího fyz. systému, odvození ekvivalentního log. systému, odvození nového log. systému, vytvoření nového fyz. systému
- **SSADM**
  - detailně specifikovaná a strukturovaná v každé etapě
  - **postup**: analýza stávajícího systému, specifikace požadavků, výběr tech. možností, logická data, logické procesy, fyzický návrh

Nástroje, metody, metriky a heuristiky návrhu

- **transformační analýza**
  - restrukturalizuje DFD, snaží se vyfaktorovat transformační centrum, zleva dává vstupní toky, zprava výstupní
  - **transformační centrum** modeluje část systému, kde dochází ke klíčovému zpracování dat – **vstupní data se zde mění na výstupní**
- **transakční analýza**
  - restrukturalizuje DFD, snaží se vyfaktorovat transakční centrum
  - **transakční centrum** modeluje část systému, kde dochází k rozhodování – **větvení toků**
- **jacksonovy strukturogramy** – dělí operace na podoperace s užitím sekvencí, iterací a výběrů
- **heuristiky**
  - návrh se snaží **redukovat propojení** (závislosti) **a zvýšit kohezi** (soudržnost) **modulů**
    - ideální moduly jsou „jeden vstup, jeden výstup“, řeší jednu věc a propojení minimální
  - minimalizace rozšiřujících se hierarchických struktur

P14 Objektově orientovaná analýza a návrh

(nástroje UML, modely různých aspektů systémů v UML, vysvětlení a aplikace empirických zákonů)

Nástroje UML, modely různých aspektů systémů v UML

- UML (Unified Modelling Language) je standardní jazyk pro specifikaci, konstrukci a dokumentaci SW systémů
- kombinuje datové modelování, modelování procesů, objektů a komponent
- poskytuje nástroje pro mnoho fází tvorby software, od specifikace požadavků až po vizualizaci průběhu metody v programu
- **diagramy** bývají budovány nad **modelem** – změna názvu v modelu změní název ve všech diagramech → snadnější udržování konzistence
- **Diagram případů užití** (Use Case)
  - poskytuje vnější pohled na systém, zachycuje vztahy mezi účastníky a případy užití
  - vztah «uses» = chování společné více případům užití
  - vztah «extends» = volitelné, rozšiřující chování
- **Diagram posloupností** (Sequence)
  - „plavecké dráhy“, čas jde vertikálně shora dolů, vedle sebe jsou uspořádané objekty, šipky mezi nimi určují, jak si navzájem předávají kontrolu
- **Diagram komunikace** (Communication, dříve spolupráce/collaboration)
  - ukazuje interakci objektů a jejich propojení; je příbuzný s diagramem posloupností ale nedává důraz na časové hledisko
- **Diagram tříd** (Class)
  - ukazuje existenci tříd a jejich vzájemných vztahů
  - **třída** – jméno, atributy, metody
  - **vztahy** – asociace (obecný, často obousměrná), agregace (celek – část), kompozice (definující, silná agregace), dědičnost (rodič – potomek), závislost (poskytovatel – klient, často jednosměrná)
    - násobnosti, směry, jména rolí
- **Stavový diagram** (State)
  - znázorňuje životní cyklus objektu, který má stavy
  - **stavy** objektu; události způsobující přechody mezi stavy; **akce** k provedení při přechodu
- **Diagram komponent** (Component)

    - znázorňuje rozklad systému na ucelené samostatné komponenty
- **Diagram nasazení** (Deployment)
    - znázorňuje nasazení systému na hardware

Vysvětlení a aplikace empirických zákonů

- **Lehmanovy zákony**
    - **trvalé proměny** = systém se neustále mění, dokud není lepší restrukturalizovat nebo udělat nový
    - **rostoucí složitosti** = evolucí se program znepřehledňuje a zvyšuje se vnitřní složitost
    - **invariantní spotřeby práce** = rychlost vývoje je +- konst., ne dle vynaložených prostř.
    - **omezené velikosti přírůstku** = změny po malých krůčcích, nebo se systém sesype
- **Brooksův zákon** = přidání dalších řešitelů projekt ještě více zpozdí

Poznámky navíc

- objektově orientovaný přístup je **přirozenější** než strukturovaný
    - snadněji pochopitelný pro laiky, lepší **komunikace se zákazníkem**
    - odolnější vůči změnám, zvýšení **konzistence** modelu, lépe **udržovatelný**